

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת טז

דף סב

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

סיכום על החלקים שבר"ן שהם פלפול ולא פירוש:

דף סב.

ד"ה אי הכי

הר"ן כתב, שמה שמבואר בגמ' דלעשיר גדול כר' טרפון אין לפטור עצמו בכבוד תורתו, זהו רק בדבר שראוי להתחייב בו, [לפי דעת הרואים], אבל בדבר שאינו ראוי להחייב בו, מותר לפטור עצמו בכבוד תורתו, עיי"ש.

דף סב:

ד"ה עבדא דנורא

הר"ן הקשה, היאך מותר לומר 'עבדא דנורא אנא', הא לכא' זה נחשב כמודה בע"ז, עיי"ש מה שתירץ.

ד"ה ומקשו הכא

הר"ן האריך לבאר, מאי שנא דלשון 'עד הגשמים' משמע ירידה ממש, ואילו לשון 'עד הגשם' משמע עז זמן ירידה, ולא ירידה ממש, עיי"ש שכתב יסוד חשוב כדי לבאר הענין.

דף סג.

ד"ה כמאן אזלא

הר"ן הקשה, היאך אמר רשב"ג בברייתא גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה להם רביעה ראשונה ושניה, הא שית רשב"ג במתני' היא שהעיקר תלוי בזמן ירידת גשמים, ולא בירידת גשמים ממש, עיי"ש.

ד"ה ההוא דאמר עד הגשמים

הר"ן הביא בשם אחרים לבאר דברי ר' זירא וכל המשך הסוגיא באופן חדש, עיי"ש.

ד"ה מתני' קונם יין שאני טועם

הר"ן הביא בשם הרשב"א, שהאומר 'שנה אחת', ונתעברה השנה, אין חודש העיבור בכלל, ואפילו אמר 'שנה אחת מיום זה' אין חודש העיבור בכלל. אולם הר"ן עצמו חולק על הרשב"א בזה, ומסיק, שבב' הציורים הנ"ל חודש העיבור נכלל בנדר, עיי"ש.

דף סג:

ד"ה עד ראש חודש

הר"ן הביא שיש גורסים במתני' (סג.) 'עד סוף אדר עד סוף אדר שני', וביאר הסברא לגירסא זו.

ד"ה אלמא סתמא דאדר

הר"ן ביאר סוגיית הגמ' לפי הגירסא השניה המובא בר"ן לעיל.

ד"ה מכלל דברישא

הר"ן ביאר סוגיית הגמ' לפי הגירסא השניה המובא בר"ן לעיל.

ד"ה ולענין הלכה

הר"ן מסיק לדינא, דסתם אדר משמע אדר א', והוסיף, שיש בזה נפק"מ לענין כתיבת שטרות, עיי"ש.

ד"ה ולענין הלכה כתב הרמב"ן

הר"ן הביא מחלוקת ראשונים לגבי הא דקתני במתני' דהנודר מיין לא נתכוין לאוסרו בליל פסח, והנודר שום לא נתכוין לאוסרו בליל שבת, דהרמב"ן סובר דרבנן פליגי ע"ז, ולדינא קיי"ל כרבנן, אולם הרא"ה סובר דלא פליגי רבנן ע"ז, ולדינא קיי"ל כמתני', עיי"ש.

דף סד.

ד"ה אמרו לו אם כן אין נדרים

הר"ן כתב, שאע"פ שאין פותחין בכבוד המקום, מ"מ פותחין בכבוד מצוה אחת, משום דמצוה אחת לא חמירא לאינשי כולי האי כמו כבוד המקום, עיי"ש.

ד"ה ירושלמי

הר"ן הביא בשם הירושלמי, שאין פותחין בכבוד רבו, דדומה לכבוד המקום, עיי"ש.

דף סד:

ד"ה ורבא אמר

הר"ן הקשה, לפי רבא דהטעם דאין פותחין בכבוד המקום הוא משום שא"כ אין נדרים נשאלים לחכם, לפי"ז אמאי פותחין בכבוד אביו ואמו, הא גם בזה שייך חשש הנ"ל, עיי"ש מה שתירץ הר"ן. עוד הביא הר"ן ב' מהלכים בביאור מחלוקת אביי ורבא, עיי"ש.

דף סה.

ד"ה תניא

הר"ן הביא ב' צדדים בטעם הדבר שהמודר הנאה מחבירו אין מתירין לו אלא בפניו, וכתב הר"ן, שיש נפק"מ בין הצדדים, לגבי מי שנדר שלא לצורך חבירו, אם מתירין לו שלא בפניו או לא. עוד הביא הר"ן מחלוקת הראשונים לענין בדיעבד, אם התירו לו שלא בפניו אם מועיל או לא, עיי"ש.

דף סה:

ד"ה תנא

הקשה הר"ן, למה לא אמרי' גם בסיפא גבי כעורה והרי היא נאה שנחשב כתולה נדרו בדבר, עיי"ש שהביא ב' מהלכים ליישב.

ד"ה מתני' ועוד אמר ר"מ

הקשה הר"ן, מאי שנא דפותחין באיסורים הנזכרים במתני', אבל אין פותחין בהא ד'כל הנודר נקרא רשע' (כב.), עיי"ש מה שתירץ.

ד"ה ומדאמר' הכא

הר"ן הביא ראייה מסוגיין, דמטלטלי לא משתעבדי לכתובה אפילו מנכסי הבעל עצמו, עיי"ש.

דף סב.

גמ', ר' יוסי בר ר' יהודה לא אכיל

קושיא:

יש לעיין, למה לא אכל ר' יוסי בר יהודה. וכמו כן יש להעיר על המעשה בסמוך עם ר' חמא בר ר' חנינא, למה לא אכל שמעיה.

תירוץ:

הנדרי זריזין ד"ה רבי תירץ, דר' יוסי בר ר' יהודה סובר אין הולכים בממון אחר הרוב, ולכן חשש אולי בעל הקרקע הוא ממיעוט בני אדם שלא הפקירו פירותם, אבל רבי סבר הולכים בממון אחר הרוב ולכן אכל. [וע"ע בתפארת ציון (ד"ה רבי) ובספר מראה המקום (עמ' קפג) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', אמאי לא אכלי רבנן

קושיא:

העיר הרש"ש (ד"ה אמאי), למה אמר 'לא אכלי' בלשון רבים, הא רק ר' יוסי בר ר' יהודה לא אכל, אבל רבי אכל.

תירוץ:

הרש"ש (שם) תירץ, שכשבא בעל הקרקע כבר גמר רבי אכילתו, וחשב בעל הקרקע ששניהם לא אכלו, ולכן אמר בלשון רבים 'לא אכלי'. [וע"ע בתפארת ציון (ד"ה אמאי) שתירץ באופן אחר].

גמ', קל וחומר ומה בלשצר וכו'

קושיא:

הקשה העיין יעקב (ד"ה כל ימיו), מהו הקל וחומר מבלשצר, הא בלשצר השתמש בכלי קודש להנאתו ולכן נענש, משא"כ בר' טרפון שהשתמש בכתרה של תורה כדי להציל עצמו מסכנה.

תירוץ:

העיין יעקב (שם) תירץ, שאין הכי נמי, אין המשל דומה לנמשל כל כך, אך מ"מ חשש ר' טרפון שאולי יענש משום שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה.

גמ', אחתיה בשקא ושקליה ואמטייה למשדיה בנהרא

קושיא:

הקשה המהרש"א (ד"ה אמאי), למה רצה להרגו, הא אף אם גזל הפירות מ"מ לא נתחייב מיתה על זה.

תירוץ:

המהרש"א (שם) תירץ, שבאמת לא רצה להרגו, אלא להפחידו כדי שיודה שהוא גזל את הפירות. [וע"ע בעיין יעקב (ד"ה אמטייה), ובחי' חת"ס (ד"ה משום), ובבן יהוידע (ד"ה אי הכי) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא

קושיא:

הקשה הנדרי זריזין (ד"ה תניא), למה הזכיר הגמ' שסוף הכבוד לבא, הלא כבוד הוא דבר גרוע ולא דבר משובח.

תירוץ:

בספר לקט שיחות מוסר (עמ' שלו) ביאר, שאין כוונת הגמ' לכבוד האדם כלפי שאר בני אדם, אלא כוונת הגמ' היא לכבוד האדם כלפי הקב"ה, שיהא נחשב אדם מכובד בעיני הקב"ה, ובודאי זהו דבר משובח. [וע"ע בנדרי זריזין (שם), ובעץ יוסף (ד"ה אלא), ובאילת השחר עה"ת (דברים יא, יג) שתירצו בדרכים אחרים].

דף סב:

גמ', שרי ליה לצורבא מרבנן

קושיא:

יש לעיין, מי נחשב 'צורבא מרבנן' לענין זה.

תירוץ:

השיטמ"ק במסכת ב"מ (קח.) הביא בשם הרמ"ך, דצורבא מרבנן היינו מי שכל עסקו הוא רק בלימוד התורה ולא בדברים אחרים. [וע"ע ברא"ש במסכת ב"ב (פ"א סי' כו), ובנמוק"י שם (ה.), ובשיטמ"ק שם (ח.). שכתבו עוד הגדרות במי נחשב 'צורבא מרבנן'].

גמ', האיכא לפני עור לא תתן מכשול

קושיא:

המהר"ץ חיות (ד"ה והאיכא) הביא בשם היד מלאכי להקשות, למה עובר בלאו דלפני עובר, הלא אם אינו נותן להם עצים יכולים להביא עצים ממקום אחר, ולאו דלפני עור שייך דוקא כשאין חבירו יכול לעבור העבירה בלא סיוע ידיה, כמבואר בגמ' ע"ז (ו:).

תירוץ:

המהר"ץ חיות (שם) תירץ, שמ"מ מדרבנן אסור לסייע לידי עוברי עבירה אפילו כשיכול חבירו לעבור העבירה בלא סיוע ידיה, כמבואר בתוס' במסכת שבת (ג.). [וע"ע בדרכי דוד (ד"ה והא), בקרן אורה (ד"ה האיכא), ובביאור הגר"א (יו"ד סי' קנא אות ח) שתירצו בדרכים אחרים].

ר"ן (ד"ה עבדא), רבותא קאמר דאפילו צורבא מרבנן

קושיא:

יש לעיין, מהו החידוש בזה, למה ס"ד דצורבא מרבנן חמור יותר משאר אנשים בענין זה.

תירוץ:

הרשב"א (ד"ה אמר) ביאר, דס"ד דצורבא מרבנן חמור יותר משום שיש בזה יותר חילול ה', כיון שנראה כאילו צורבא מרבנן מודה בע"ז. [וע"ע ברא"ש (ד"ה לצורבא מרבנן) שחולק על הר"ן בזה, וסובר דדוקא צורבא מרבנן מותר ולא אדם אחר].

ר"ן (ד"ה עד הגשמים), ג' זמנים הן של גשמים

קושיא:

הדברים טעונים ביאור, הלא ידוע שהגשמים יורדים בארץ ישראל יותר מג' פעמים בשנה.

תירוץ:

התפארת ציון (לר"ן שם) ביאר, שכוונת הר"ן היא דוקא לגשמים שיורדים בחוזה גדול, שגשמים כאלו אינם יורדים יותר מג' פעמים בשנה, אבל לפעמים יורדים עוד גשמים בלא חוזה גדול. [אולם עי' בתוס' (ד"ה עד הגשמים) דלא משמע כן, וכוונתם צ"ע].

ר"ן (ד"ה ומקשו הכא), לא מחית נפשיה לספיקא

קושיא:

בחי' הג"ר זלמן סנדר (ד"ה ומקשו) העיר, הא סברא זו דלא מחית אדם נפשיה לספיקא תליא במחלוקת תנאים כמבואר בגמ' לעיל (סא:), והרי הכלל כל שאין זמנו קבוע עד עד שיגיע קאמר הוא משנה פשוטה ולא מצינו בו מחלוקת.

תירוץ:

הג"ר זלמן סנדר (שם) תירץ, דלשון הר"ן 'לא מחית נפשיה לספיקא' הוא לשון מושאל, ובאמת כוונתו לסברת הר"ן לעיל (סא. ד"ה וכל שאין זמנו קבוע), שאין אדם אוסר עצמו בזמן שאין לו קצבה.

דף סב

תוכן הענינים

- א. כמה דרכים לפרש היאך נתחללו כלי המקדש
- ב. יסודו המפורסם של הגר"ח מוואלאזין
- ג. יסוד דין 'וקדשתו' לכבד כהנים
- ד. הטעם שמוותר לומר 'עבדא דנורא אנא'

(א) כמה דרכים לפרש אימתי נתחללו כלי המקדש

המקדש נעשו חול. וברש"י שם (ד"ה דכתיב) פירש, 'מכיון שנכנסו עכו"ם להיכל יצאו כליו לחולין'. ומשמע דס"ל, שאף קודם שהוציאו היונים כלי המקדש מן ההיכל כבר נתחללו בשעה שבאו היונים להיכל.

ד. חתם סופר

אולם בספר שבילי ציון (להגר"ר שמואל ישעיה יפה, ח"ב סי' כז אות סט) כתב, דשיטת רש"י אינה דיעה שלישית בזה. דהנה בחי' חת"ס (חולין כא.) כתב, שיש מחלוקת אמוראים בין ר' יוחנן בגמ' נדרים ובין ר' פפא בגמ' ע"ז בטעם הדבר שנתחללו כלי המקדש, שמדברי ר' יוחנן משמע שנעשו חולין משום 'שפרצום', ואולם מדברי ר' פפא משמע שנעשו חולין משום שנכנסו העכו"ם לבית המקדש.

ה. ליכא מחלוקת

על פי זה ביאר בשבילי ציון, דרש"י בע"ז קאי על שיטת ר' פפא, דס"ל שהטעם דנעשו חולין הוא משום שנכנסו עכו"ם למקדש, ולפיכך כתב רש"י דנעשו חולין מיד בשעה שנכנסו עכו"ם להיכל, אולם הראשונים בסוגיין קאי על שיטת ר' יוחנן, דס"ל דנעשו חולין משום שפרצום עכו"ם, ולפיכך פירשו שלא נעשו חולין בשעת כניסת העכו"ם למקדש.

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מביאה בשם ר' יוחנן, 'כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם', ומביאה הגמ' מקור לזה מכלי קודש, שבלשצר השתמש בהם ונעשו חול, ונעקר מן העולם, על אחת כמה וכמה בכתרה של תורה שהוא קיים לעולם ועד. ומבואר שכלי הקודש נעשו חול בשעת בלשצר. ונחלקו הראשונים אימתי נעשו חולין, כמו שיתבאר.

ב. ב' דרכים

בדברי הראשונים בסוגיין מצינו ב' דרכים לבאר אימתי נעשו כלי הקודש חול. השיטמ"ק (ד"ה כיון שפרצום) הביא בשם הרא"ם לפרש, שנעשו חול בשעה שנשתמש בהן. אולם המפרש (ד"ה פריצים) ביאר באופן אחר, שבשעה שהוציאו כלי הקודש מן המקדש מיד נעשו חול, אף קודם שנשתמשו בהם.

ג. דברי רש"י

כפשוטו מצינו עוד שיטה בזה. דהנה רעק"א בגליון הש"ס כאן ציין לגמ' ע"ז (נב.), דמבואר שבשעה שבאו יונים להיכל נתחללו כלי

(ב) יסודו המפורסם של הגר"ח מוואלאזין

ג. יסודו של הגר"ח

הגר"ח מוואלאזין בנפש החיים (ש"ד פ"ג) וברוח חיים (פ"ו מ"א) כתב, שיש חילוק גדול בין קיום מצות ללימוד התורה, שבקיום מצות, התכלית הוא לקיים ציווי ה' וע"ז להתקרב אליו, משא"כ בלימוד התורה, עיקר התכלית הוא 'לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול', ולא רק לעשות את המעשה אשר שציונו השי"ת וע"ז להתדבק בה'.

ד. ג' ראיות

והביא הגר"ח ב' ראיות חזקות להוכיח שלימוד התורה לא בא רק כדי להתדבק בה': א. דא"כ למה צריך ללמוד כל התורה כולה, הרי מספיק אם ילמוד פרק א' כל ימיו, שגם ע"ז יוכל להתדבק בה'. ב. בכמה סוגיות של נזיקין צריך הלומד להתעמק ולעמוד על דעת הרמאי, וקשה לומר שע"ז יתדבק בה'. ועיי"ש שהביא הגר"ח עוד ראיות לזה.

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מביאה בשם ר' אליעזר בר ר' צדוק, 'עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמם'. ומצינו בפירוש הרא"ש כאן דברים מפורסמים, שעליהם בנה הגר"ח מוואלאזין יסוד גדול ומפורסם בענין לימוד התורה, כמו שיתבאר.

ב. דברי הרא"ש

הרא"ש (ד"ה עשה דברים, ד"ה ודבר בהן) פירש וז"ל, עשה דברים לשם פעלם, לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו, ודבר בהן לשמן, כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה, כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול. ומבואר שיש דברים שראוי לעשותם 'לשמו של הקב"ה', ואילו לימוד התורה ראוי לעשותו 'לשם התורה'.

ה. עפי"ז מובן כוונת הרא"ש

עפי"ז ביאר הגר"ח דברי הרא"ש בסוגיין, שיש לעשות 'דברים', דהיינו מצות, לשם פעלם, דהיינו לשם הקב"ה, ודבר בהן לשמן, שדיבור בלימוד התורה צריך להיות 'לשם התורה', דהיינו כדי לידע ולהבין

ולהוסיף לקח ופלפול. [יש להדגיש, שכמובן לימוד התורה מביא את האדם להתקרב אל השי"ת, אך כוונת הגר"ח היא שאין זה עיקר תכלית לימוד התורה].

ג) יסוד דין 'וקדשתו' לכבוד כהנים

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מביאה מתנא דבי ישמעאל, 'וקדשתו לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון, ולברך ראשון, וליטול מנה יפה ראשון'. ומבאר שיש מצוה לכבוד כהנים. והעירו האחרונים כמה הערות חשובות בדיון זה, כמו שיתבאר.

ב. כמה הערות

העירו האחרונים, א. למה ליכא מצוה לכבוד כהן ע"י עמידה בפניו, כמו שיש לעמוד בפני אביו ואמו ו"ח וכדומה. ב. למה נוהגים להקדים אף כהן ע"ה לת"ח ישראל [כמבאר ברמב"ם (הל' תפלה פ"ב הי"ח)], הא מבואר בהוריות (יג.) שיש לכבוד ממזר ת"ח יותר מכהן ע"ה. ג. למה מקדימים גם לוי בקריאת התורה, הא ליכא מצוה לכבוד לויים.

ג. יסודו של הגרי"ד הלוי

בקובץ 'מסורה' (חלק טו עמ' טו) הביא בשם הגרי"ד הלוי סאלאוויציק לתרץ, על פי יסוד גדול, שעיקר דין כיבוד כהנים אינו כדי לכבדו אלא כדי להבדילו מישראלים, להראות שכהן מקודש יותר משאר בני

ד. יישוב לב' הערות הראשונות

ישראל, והדרך לעשות כן הוא לכבדו בעניני קדושה, שע"ז ניכר שהוא מקודש ביותר. וכן מובא בספר אוצר מחמדים (עמ' קמד) בשם הגר"מ סאלאוויציק, והוסיף, שלכן כתבה תורה 'וקדשתו' ולא 'וכבדתו'.

על פי יסוד הנ"ל תירץ הגרי"ד הלוי ב' הערות הראשונות. א. ליכא מצוה לעמוד בפני כהן, כי אין הענין לכבדו כמו שיש מצוה לכבוד אביו ואמו וכדומה, ורק בעניני קדושה יש לכבדו כדי להבדילו מבני ישראל. ב. אף שיש לכבוד ממזר ת"ח יותר מכהן ע"ה, מ"מ יש מצוה להבדיל כהן ע"ה ולכן בעניני קדושה יש להקדים ולכבוד כהן ע"ה יותר.

ה. יישוב להערה ג'

עוד תירץ הגרי"ד הערה ג', שעיקר הענין להקדים לוי לישראל בשעת קריאת התורה אינו כדי לכבוד הלוי עצמו, אלא כדי לכבוד הכהן, דהיינו להראות שכהנים הם מובדלים הרבה מישראלים, שהרי יש ב' הבדלות ביניהם, א', שכל שבט לוי מובדל משאר בני ישראל, ב', שכהנים מובדלים משאר שבט לוי.

ד) הטעם שמותר לומר 'עבדא דנורא אנא'

א. סוגיית הגמ'

הגמ' מביאה בשם רבא 'שרי ליה לצורבא מרבנן למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא אכרגא', ומבארת הגמ' טעם ההיתר לומר כן, 'מאי טעמא לאברוחי אריה מיניה קאמר'. ומצינו ב' דרכים לבאר יסוד ההיתר, כמו שיתבאר.

ב. דברי הר"ן

הר"ן (ד"ה עבדא) כתב ב' טעמים בזה, א', משום דמוכחא מילתא דלא אמר הכי אלא לאפטורי מכרגא. ב', משום שבאמת לבו לשמים כדכתיב 'ה' אלקיך אש אוכלה הוא'. וכפשוטו כוונת הר"ן היא שיש ב' דרכים נפרדים לבאר טעם ההיתר. וכן מבואר ברשב"א (ד"ה גמרא), ששני טעמים אלו הם ב' דרכים נפרדים לבאר טעם ההיתר.

ג. אש התורה

הבן יהוידע (ד"ה עבדא) ביאר כעין הדרך הב' שבר"ן, אך באופן אחר

ד. נפק"מ א', שאר ע"ז

הקדן אורה (ד"ה שרי) כתב, שיש נפק"מ בין הפירושים, לענין שאר ע"ז שאינו של אש, אם יכול לומר שהוא עבד לכהן של הע"ז, שלפי הדרך הראשון גם בזה יש להתיר כיון דמוכחא מילתא דדעתו לפטור עצמו, משא"כ לפי הדרך השני בכה"ג אין להתיר כיון שא"א לומר שבלבו מתכוין לשמים.

ה. נפק"מ ב', עם הארץ

המהרש"א (ד"ה עבדא) כתב, שלפי הדרך השני רק ת"ח מותר לומר עבדא דנורא אנא, משום שת"ח מקרי עבד להקב"ה, אבל אין היתר לע"ה, דלא נקרא עבד להקב"ה, [אולם הר"ן לא כתב כן, עיי"ש], אבל לפי הדרך הראשון גם ע"ה מותר לומר כן, משום דמוכחא מילתא דדעתו לפטור עצמו.

דף סב

בענין ברכת כהנים בזמן הזה

אותו לקיים קדושתו בעל כרחו. אכן מתיר הט"ז השתמשות בכהן מסיבה אחרת, וז"ל "ונראה לי דהטעם דיכול למחול הוא משום דיש לו הנאה מזה, ולא אסרה התורה עליו מידי דהוא ניחא ליה בכך, אם לא במה שאסרה תורה בפירוש עליו, אבל שאר דבר לא". היוצא בזה, שנחלקו השו"ע והט"ז אם ההיתר להשתמש בכהן הוא מדין מחילה או מדין הנאה. ונפק"מ בזה, בכהן שעושה דבר שאין לו ממנו שום הנאה, שאם הוא מדין מחילה יכול למחול, אכן אם הוא מדין הנאה אינו יכול למחול.

בשו"ת מהרי"ק (סי' ט') מובא מעשה פלאי בנוגע למצוה לעלות כהן לעלייה ראשונה. בזמנו של המהרי"ק נהגו בכמה קהילות בצרפת וגרמניא, שבשבת בראשית היו מוכרים העלייה הראשונה כדי להרבות ממון לצורכי הציבור. והיו מראים בזה חביבות התורה, שמראים שהעלייה הראשונה של קריאת התורה של השנה שווה להם הון רב. המהרי"ק דימה מנהג זה למנהג מכירת "חתן תורה" בשמחת תורה. וכשזכה אדם שאינו כהן בעלייה זו, הכהנים היו יוצאים מבית הכנסת או מתפללים במקום אחר, כדי שיוכלו לקרוא את הנדיב הישראלי לעלות לתורה בלי לעבור על דין קדימת כהן.

פעם אחת אירע שכהן אחד הקשה עורפו, וסירב לצאת מן המנין, וגם לא רצה לשלם עבור העלייה, אלא אמר שחייבים להעלותו בחינם מדין כהונתו. ואנשי הקהילה פנו לשלטון העיר כדי שיסלקו הכהן מן המקום כדי שיוכלו לכבד הנדיב בעלייה.

ומובא השאלה בפני המהרי"ק, ופסק, שיכולים להעלות את הנדיב אף אם הכהן נמצא שם בשעת העלייה, כיון שזהו מנהג מבוסס ועתיק, ונקבע לחיזוק כבוד התורה, במקרה כזה המנהג עדיף על דין קריאת כהן לעלייה ראשונה.

הגמ' בסוף העמוד מביא הדין שצריך לקדש כהנים לכל דבר שבקדושה, "לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון". ועי' בדברי הרמב"ם (הל' כלי הקדש פ"א ה"ב) "מצוה עשה היא להבדיל הכהנים, ולקדשם, ולהכניסם לקרבן שנ' וקדשתו כו', וצריך כל אדם מישראל לנהוג בהן כבוד הרבה ולהקדים אותם לכל דבר שבקדושה". ומבואר מדברי הרמב"ם שמצות "וקדשתו" כולל כמה דברים, להבדילים, להכניסם, לקדשם, ולכבדם, והוי מצוה דאורייתא. וכן כתב הרמב"ם בספר המצות, שמצוה זו היא מצוה דאורייתא, ודרשה גמורה היא. וזהו דלא כשיטת התוס' במסכת חולין (פז: ד"ה וחייבו) שכתבו שדרשה זו היא רק אסמכתא ולכן חובתה היא רק מדרבנן, וז"ל "וקדשתו לכל דברי שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון אסמכתא היא".

ויש לעיין בזה יותר, האם חובה זו נוהגת דוקא בזמן המקדש או אפילו בזמן הזה. ועי' בהגהות מרדכי (גיטין אות תסא) שמביא מעשה בכהן שיצק מים על ידיו של ר"ת, ושאל לו תלמיד אחד הא אסור להשתמש בכהונה ונחשב כאילו מעל, והשיב לו ר"ת, שאין קדושה בזמן הזה, דקיי"ל בגדיהם עליהם קדושה עליהם ואם לאו לאו [עי' בגמ' זבחים (יז:)]. ושאל התלמיד לר"ת, א"כ גם שאר דברי קדושה לא ינהגו בו, ושתק ר"ת. ועיי"ש עוד בהגהות מרדכי שהביא בשם רבינו פטר ביאור אחר בהנהגת ר"ת, שבאמת יש בכהנים בזמן הזה כל דיני קדושה, אכן אם הוא מוחל על קדושתו קדושתו מחול.

ולכאוי' יוצא מדברי רבינו פטר, שמותר להשתמש בכהן אם הכהן נתראה בכך. וכן נפסק בשו"ע (או"ח סי' קכח סעי' מה) וז"ל, "אסור להשתמש בכהן אפילו בזמן הזה דהוי כמזל בהקדש אם לא מחל על כך". אכן עיי"ש בט"ז שהקשה על זה, הא אין קדושת הכהן בידו למחול עליה, וכופין

דף סב

בענין תורה לשמה

תמצית הסוגיא:

הובא בסוגיין בענין תורה לשמה, ויש כמה ענינים שונים דמצינו בענין לימוד התורה לשמה, ובברייתא הובא כאן דתניא לאהבה את ה' אליקר לשמוע בקולו ולדבקה בו שלא יאמר אדם אקרא שיקאראנו חכם וכו' אלא למוד מאהבה וסוף הכבוד לבא שנאמר קשרם וכו'. ומבואר ענין של לימוד לאהבת ה', וכדכתיב לאהבה את ה' אליקר והברייתא מפרש דבא לומר ללמוד מאהבה.

ואח"כ הובא המימרא דר"א בר צדוק עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמם אל תעשם עטרה להתגדל בהם וכו'. ומבואר דהוזכר עוד בענין ללמוד התורה לשמה, ויל"ע בכוונת הדברים בזה, במהרש"א פי' דלשם פעלם היינו לעשות פעולתם דהיינו של המצות וזהו ללמוד ע"מ לעשות וכן ביאר בברייתא לדעיל [כמו שיובא להלן] אמנם הרא"ש כתב דהך ודבר בהן לשמן היינו דדבורן בתורה יהיה 'לשם תורה' כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול, והוכיח בנפש החיים מדברי הרא"ש דענינו של לשמה הוא לידע התורה והיינו לשם תורה, וכן הביא ענינא דאהבת התורה דע"י אהבת התורה האדם רוצה ללמוד כל התורה כולה.

אולם מצינו בכמה מקומות כוונה אחרת בלשמה, דעיין במהרש"א בסוגיין שביאר הא דקשרם על אצבעותיך ר"ל שיהא הלימוד ע"מ לעשות בהאצבע, וכן למד דברי ר"א ב"ר צדוק. וכן מצינו בברכות דף יז. דתכלית חכמה תשובה ומעש"ט, והביאו הא דלימוד שלא לשמה ופרש"י שאינו לומד ע"מ לקיים, ומשמע דזהו ענינא של לשמה, וכן מצינו בתוס' הרא"ש שם [ור' יעקב הלל העיר דנמצא סתירת הרא"ש דכאן פי' לשם תורה ושם פי' ללמוד ע"מ לעשות]. וכן מצינו בעוד מקומות דעיקר ענין של לשמה הוא ללמוד ע"מ לעשות וכדמוזכר בשל"ה והגר"א, וכן ברוח חיים משמע כן. וצ"ל דגם להנפש החיים יש עוד לשמה של ללמוד ע"מ לעשות, ובספר הזמנים לר' יצחק אייזיק חבר תלמדי הגר"ח כתב בכוונת הנפש החיים דצריך ללמוד בשביל מה שהתורה מורה לנו ע"ש.

עוד מצינו ברמב"ם הל' תשובה וברש"י מס' סוטה ובעוד מקומות דלעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות לשמה, היינו לאהבת ה', וצ"ל דיש עוד ענין שלישי של לשמה ע"ש, ובספר ברכת ראובן ושלמה שהשיב כן דהרמב"ם והנפש החיים אינו סתירה דשניהם אזלי יחד, ע"ש.

תמצית מראה מקומות:

א. דף סב. גמ' לאהבה את ה' אלקיך וכו' למוד מאהבה וכו'. עשה דברים לשם פעלן ודבר בהם לשמן.

מהלך ראשון: לשמה לשם תורה.

ב. רא"ש ד"ה ודבר בהן לשמן.

פ' שכל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול, ולא לקנטר ולהתגאות.

ג. נפש החיים שער ד'.

ביאר דאין כוונת לשם ללמוד לשם 'דביקות' דאז היה עדיף יותר לומר תהלים בדביקות עצומה כל היום, אבל ענין לשמה הוא ללמוד התורה לשם תורה לידע כל התורה כולה, והאריך בדברים חוצבים.

ד. משיבת נפש פירוש על הנפש החיים.

מבאר כוונת הנפש החיים דבמצות כל מטרתו הוא רק לכוון לעשות רצון ה', וכאן כוונתו ללמוד התורה שזהו גופא רצון ה' וביאר בטוב טעם.

מהלך שני: לשמה היינו ללמוד ע"מ לעשות.

ה. מהרש"א.

תחילה כתב דמבואר ענין מיוחד של לימוד התורה לשם אהבת ה' מלבד כל המצות דצריך לעשותן מאהבה. עוד הזכיר דצריך ללמוד ע"מ לעשות.

ו. גמ' ברכות דף יז.

אמרינן דתכלית תורה הוא תשובה ומעשים טובים, דהיינו דצריך שהתורה יבוא לידי התכלית לקיימה, ואח"כ אמרו אודות הלמוד שלא לשמה דנוח לו שלא נברא.

ז. רש"י ד"ה העושה.

פ' דהעושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא, היינו שאינו לומד כדי לקיים אלא לקנטר. ומשמע דענין של לשמה היינו כדי לקיים.

ח. תוס' הרא"ש שם.

מבואר בתוך דבריו ג"כ דענין של שלא לשמה הוא שאינו לומד ע"מ לקיים.

ט. רוח חיים אבות פ"ג מ"ט.

כתב דלימוד לשמה היינו ע"מ לעשות.

י. שירת נתן סי' י"ח.

מביא מהשל"ה והגר"א דענין של 'תורה לשמה' היינו שלומד ע"מ לקיים.

וצ"ב בכל זה איך זה מתאים עם דברי הנפש החיים דענין של לשמה הוא לשם תורה.

יא. סדר הזמנים לר' יצחק אייזיק חבר.

כתב דעיקר ענין של לשמה שהזכירו חז"ל בתלמוד תורה ר"ל לשם תורה שלשונו להורות לפניו הדרך בקיום מצותיו, וביאר כך בדברי הנפש החיים.

מהלך שלישי: לאהבת ה'.

יב. רמב"ם הל' תשובה פ"י.

מאריך דברים יסודיים בכל עיקר עבודת ה' שלנו שצריך לעבוד שיהא אך ורק לאהבת ה', וביאר דזהו ענין של יעסוק אדם בתורה לשמה. ומבואר דענין של לשמה הוא לאהבת ה'.

יג. רש"י סוטה דף כב:

כתב דעל האדם לעשות מאהבת ה' כשאר ציוונו לעשות.

יד. שו"ת ברכת ראובן ושלמה ח"ה סי' ס"ג.

נשאל איך הרמב"ם שהאריך בענין לשמה שהוא לשם אהבת ה' והנפש החיים שכותב דענינו לשם תורה, והוא מיישב דשניהם אזלי יחד ע"ש.

טו. עלי באר סוטה דף כב:

מבאר דצ"ל דכל ג' עניני לשמה אינן סתירה זל"ז וכולן אזלי יחד, שהאדם ילמוד לשם ה' לאהבת ה', ועיקר לימודו הוא ללמוד ע"י לקיים, וכשלומד בפועל יכסוף וישים מטרה ללמוד ולידע כל לימודו וזהו נכלל בלשמה וכדברי הנפש החיים ע"ש בדבריו.

(א) עיין חוספוט סוטה
ד: ד"ה נעקד, (ב) (מס'
ד"א זוטא פ"ב,
(ג) אטא פ"ד מ"ה,
(ד) גיטין נט: מ"ק כח:
הוריות יב: (ה) ירושלמי
ריש מעשרות.

הנהות הב"ח

בכבוד מורמו דקאמר ארו לו לערפון:
פריצים, שהולאו מימי המקדש:
ונעשו חור, ואף על פי כן נהרגו עליהם:
לצלצל: אמאי צייער, יהוה גברא
לרי טרפון לא מפקדיקל קא: אטלי:
וקא סבר דיינו דנגבן, להכי נעריה:
אזי אבאי צייער ר' מרפון נפשיה:
כיון שפסקו גברא ממי' הוה ליה
למעבד: דיה' ע"ז צייער, נמנון:
צייציי, לשם שמים: ודבר ברוך צייציי
שמים, שחלה כל כוונתו לשמים:
היה עורר בו, להשתכר ממנו כדי
לחלוט: אלא אלא דר' מרפון,
(א) אם שרי ליה נפשיה לאדועי
נפשיה שהוא חסם נמקוס שאין מוכרין
אותו אמאי יער נפשיה בשביל שהדועי
לם שהוא חסם: שר' ליה תגרא, הקדימו
דעי לשל אחרים בשביל שכל מורמו:
ובני דוד בהמים דר' אלא מה וכו':
לפחות

ליקוטי רש"י

ימיו של אותו צדיק היה מן
בכורה של תורה ואמר רבה
בכורה של תורה נעקר מן
בכלי קודש שנעשו (ג) כלי
שפרצום נעשו חול נעקר מן
המשמש בכורה של תורה
ובמה ורבי מרפון כיון דרבי
צצירה ההוא גברא משום
ראשכחיה לר' מרפון סבר ה
דרי מרפון עשיר גדול היה
ה' אליהו צשמוע בקולו ולו
חכם אשנה שיקראו רבי (ז)
מאתה וסוף הכבוד לבא
לבך⁶ ואומר⁷ דרית דרי נע

פירוש הרא"ש

מותרות מן הדגל.
דמחמא הפקידים
הנעלים והפקד פטור מן
המעשר: משום שניות
מיצא. דבר שטו וגנאי
היה לו אם לא יאמר להם
שיאלו ולא מדידת לב
אמר כן: אוי לי
שנשתמשתי בכבוד
תורתך. על שנספר
מאמתי האדם כשכל כבוד
תורמו: בה בל יצא.
אמרו הילכה שמי וכלי

צעלים: ופטורות מן המעשר.
 ימים של חמיס: והוכפלו בו.
 מילתא. כלומר מרוע לב היה
 לא הפקירן: אשכחיה. לרבי

תנא הוקפלו רוב המקצועות מותרות משום גזל ופטורות מן המעשרות רבי ורבי יוסי בר רבי יהודה איקלעו לההוא אתרא בזמן שהוקפלו רוב המקצועות רבי הוה קא אכיל רבי יוסי בר ר' יהודה לא אכיל אתא מרהון אמר להו אמאי לא אכיל רבנן הוקפלו רוב המקצועות הוא ואף על פי כן לא אכיל ר' יוסי בר ר' יהודה קסבר משום סניתי מילתא הוא דקאמר הדין גברא רבי תנא בר רבי תנינא איקלע לההוא אתרא בזמן שהוקפלו רוב המקצועות הוה קאכיל היוב לשמיעיה לא אכיל אמר ליה אכול כך אמר לי רבי ישמעאל בר רבי יוסי משום אביו הוקפלו רוב המקצועות מותרות משום גזל ופטורות מן המעשר ר' טרפון אשכחיה ההוא גברא בזמן שהוקפלו המקצועות דקאכיל אחתיה בשקא ושקליה ואמטייה למזשיה בגררא אמר (ה) לו אוי לו לטרפון שזה הורנו שמוע ההוא גברא שבקיע ותרק אמר רבי אבהו משום ר' תנניה ב' גמליא לא

וַיִּמְעַד עַל דְּבַר זֶה אָמַר • אוֹי לִי שֶׁנִּשְׁתַּמְשֵׁתִי
בְּכָר בָּר חֲנָה אָמַר ר' יוֹחָנָן ^(א) כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ
הָעוֹלָם קָל וְחוֹמֶר וּמָה בְּלִשְׁצֵר שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ
חֹל שְׁאִמֵּר ^(ב) וּבָאוּ בָּה פְּרָעִים וְחִלְלוּהָ • כִּיִּן
הָעוֹלָם דְּכָתִיב ^(ג) בָּה בְּלִילִיא קָמִיל בְּלִשְׁצֵר
זֶה שְׁהוּא ^(ד) חֵי וְקִיִּים לָעוֹלָם עַל אַחַת כְּמוֹ
אֲכִיל הַדּוֹקֵפְלו רֹב הַמִּקְצוּעוֹת הוּא אִמְאִי
הַדְּהוּא הוּו גָּבִיל לִיה עֲנִי כֹלָה שְׂתֵּא וְכִיִּן
יִיִּינוּ דְּנֻגָּב אִי חֲכִי אִמְאִי צִיעֵר נִפְשֵׁיה מִשּׁוּם
וְהוּו לִיָּה לִפְיִסוּ בְּדָמִים תִּנְיָ ^(ה) לֹאֲהֵבָה אֶת
יְבִקָּה בּוּ ^(ו) שְׁלָא יֹאמַר אֲדָם אֲקָרָא שִׁיקְרָאוּנִי
אֲשֶׁנִּן שְׁאֲהִיָּה זָקֵן וְאֲשֶׁב בִּישִׁיבָה אֵלָּא ^(ז) לְמַד
נִיאֲמַר ^(ח) קִשְׁרָם עַל אֲצַבְעוֹתֶיךָ כְּתָבָם עַל לֹחַ
עַם וְאוֹמַר ^(ט) עֵץ חַיִּים הִיא לְמוֹחִזְקִים בָּה וְתוֹמָתִיהָ
צָדִיק אֲמַר ^(י) עֵשֶׂה דְּבָרִים לִשְׁם פִּעֲלָם וְדָבַר
שְׂתֵּא דְּהַתְּבַלָּל בֵּהֶם וְאֵל תַּעֲשֶׂם מוֹדֵדִים לְדִוּוֹת

עודר בו וקל וחומר ומה לפלצר שלא נשתמש
המושמש בכתרה של תורה על אחת כמה וכמה:
דלא ידעי ליה דכתיב^א ועבדך רב את ה' מנועו
ליה לפישה בדמיון רבא רמי כתיב ועבדך ירא את
ידיעי ליה את באתרא דלא ידעי ליה אמר רבא^ב שרי
תנארא ברישא דכתיב^ג ובני דוד כהנים היו (י) מה כי
לך דכתיב^ד וקדשתו כי את להם (ח) אלהך הוא מקרי

ס' הן ממה שנשאר בצדה אחר שקפלו ודורות מן המעשר. דכתיב (דברים יד) חלה עמך יאל הפקר שיש לו חלק מילתא הוא דקאמר הדין גברא. מפני

לנחמכם: שמוע' הדוא גברא. הדין
 שר טרפון היה: שגשגתמישתי
 בבתרה ש' תורה. שגטנו כשהדושי
 ש'אז' ר' טרפון ולא גיטנו אלף
 לכדוד מורחו: אי הכי ר' טרפון
 אבאי צייר נפשיה. אי אמרת בשלמא
 דלג' היה קפיד הווא גברא אלף
 ההיא¹² שעתא מש"ה הוה מוקטע
 היסך ולא הדישי דמנן שגשגתמי
 רוב מוקטעות הפקרה מיכא וז' נמי
 לא ציית ליה דלישלם ליה הווא פורתא

גליון הש"ס

מ' אוי יי
נשתמשות. עין נ"ק
ק נט ע"נ ומרש"ל
ל"ל טס: שם ביון
ומרצוב נמשו חו"ל.
יון נמס' ע"ו דף נב
נ"נ: שם שרו ל"ה
יגראי ברישא. עין
שטעות דף ל ע"ל:

תוספות

[illegible]

הנהות וציונים

[ג] נא נוסף ואומר
שלינו, (א) שפרם על
בך תמיד ענדם על
הרבותה (כ) כח
ובע"ז והניש,
כ"מ מהר"ן ראה אות (ד)
[ח] ש' להוסיף ובי
הנים היו (בארות
מים, וע"י בית אות ה)
[ט] נדצ"ל
הגר"ם: [ז] נדצ"ל על
בך נדצ"ל, וכן נראה
המשך דברי הר"ן וע"י
ש"ש, וראה אות א,
כחתי' כלפנינו, וע"י
נדצ"ל

תורה אור השלם

וְהַסְבוֹתִי פָנַי מֵהֶם
וְחָלְלוּ אֶת צִפּוּנֵי וְכֹאֵן
בְּהַ פְּרִיָּצִים וְחָלְלוּהָ:
[יחזקאל א' כב]

בְּהַבְלִיָּא קְטִיל
לְאַשְׁמֵד מְלָכָא
בְּשׁוּדָאָה: (וְנִיחַל ת, ל)

וְלֹאֲכֹלֶהָ
וְנִשְׁבַּע יי לְאַבְתִּיךָ
לֹחֵם לְבָרְךָ: וּמִשְׁלֵי יי גַּל.
כֹּה וְתִמְכֹּתָ מֵאֲשֶׁר:

לְאֶחָאֵב וְלֹא יִמְצְאוּ
שְׂפָתַיִךְ: (משל, כו, ב.)
קִדְּשׁוּ בִי אֶת לְחֶם

נאמנה, לִירְאִי ה', וְתוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ, אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָּהּ לְאוֹרָה שֶׁל תּוֹרָה. אוֹי לָנוּ מִיּוֹם הַדִּין, אוֹי לָנוּ מִיּוֹם הַתּוֹכְחָה עַל עוֹן בְּטוֹלָה שֶׁל תּוֹרָה, כֹּאֲשֶׁר הוּא יִתְבַּרֵּךְ שְׁמוֹ יִקְנֶא לָהּ לְתַבְעַ עֲלֻבוֹנָה:

וּתְחַלֶּה אֲשִׁים דְּבִרְתִּי בְּעִנְיָן עֶסֶק הַתּוֹרָה לְשִׁמָּה, מִהוּ עִנְיָן לְשִׁמָּה. כִּי גַם זֶה פְּרִי חֲטָאת, לְכַמָּה הַמוֹנְעִים עֲצָמָן מֵעֶסֶק הַתּוֹרָה הַקְּרוֹשָׁה, בְּחֻשְׁבָּם כִּי עִנְיָן לְשִׁמָּה פְּרוּשׁוֹ, בְּדִבְקוֹת גָּדוֹל בְּלִי הַפְסָק.

וְגַם רָעָה חוֹלָה יוֹתֵר מִזֶּה, שְׁסוֹבְרִים בְּדַעְתָּם שֶׁעֶסֶק הַתּוֹרָה בְּלֹא דְבִיקוֹת אֵין כָּלוּם, וְלֹא שׁוּם תּוֹעֵלַת ח"ו. לְזֹאת, כְּשֶׁרוֹאִין עֲצָמָן שְׂאִין לָבֶם הוֹלֵךְ לְזֹאת הַמְּדֻרָּגָה, שִׁיָּהָא לְמוֹדָם בְּדִבְקוֹת תְּמִידִי, לֹא יִתְחִילוּ כָּלֵל לְלִמּוּד, וְעַל כֵּן תַּפּוּג תּוֹרָה ח"ו.

וּמִהֶמָּשֶׁךְ הָעִנְיָנִים יִתְבָּאֵר אִי"ה מִמִּילָא מַעֲלָתָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה הַקְּרוֹשָׁה וְהָאֲדָם הָעוֹסֵק בָּהּ כְּרָאוּי.

לְזֹאת, הַהֲכָרַח לְהַבִּיא קֶצֶת מֵאֲמָרֵי רו"ל בְּש"ס וּמְדַרְשִׁים וְזֶהר, אֲשֶׁר בָּם יִדְבֵּר נִפְלְאוֹת מַעֲלַת הַתּוֹרָה הַקְּרוֹשָׁה, וְהָעוֹסֵק בָּהּ, וְגִדְל שְׂכָרָה וְעִנְשָׁה ר"ל. הֵגַם שֶׁכָּל אֱלֹהֵי הַמֵּאֲמָרִים יְדוּעִים וּמִפְרָסְמִים, עִם כָּל זֶה קַבְצָתִים, לְהִלָּהִיב לְבוֹת הַחֲפָצִים לְהִתְדַבֵּק בְּאַהֲבַת תּוֹרָתוֹ יִתְבָּרַךְ, וּלְהִתְלוֹנֵן בְּצִלָּה הָעֲלִיוֹן נוֹרָא:

פֶּרֶק ב

← עִנְיָן עֶסֶק הַתּוֹרָה לְשִׁמָּה, הָאֲמַת הַבְּרוּר, כִּי לְשִׁמָּה אֵין פְּרוּשׁוֹ דְּבִיקוֹת כְּמוֹ שְׁסוֹבְרִים עֲתָה רַב הָעוֹלָם, שֶׁהָרִי אָמְרוּ רו"ל בַּמְדֻרָּשׁ (שׁו"ח"ט) שֶׁבִּקֵּשׁ דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה מִלִּפְנֵי יִתְבָּרַךְ, שֶׁהָעוֹסֵק בְּתַהֲלִים יִחֲשֹׁב אֲצִלוֹ יִתְבָּרַךְ כְּאֵלוֹ הִיָּה עוֹסֵק בְּנִגְעִים וְאַהֲלוֹת, הָרִי שֶׁהָעֶסֶק בְּהִלְכוֹת הַש"ס בְּעִיוֹן וִיגִיעָה, הוּא עִנְיָן יוֹתֵר נִעְלָה וְאַהוּב לִפְנֵי יִתְבָּרַךְ מֵאֲמִירַת תַּהֲלִים.

וְאִם נֹאמֵר שֶׁלְשִׁמָּה פְּרוּשׁוֹ דְּבִיקוֹת דּוּקָא, וְרַק בּוֹזֵה תְלוּי כָּל

עקר ענין עסק התורה, הלא אין דבקות יותר נפלא מאמירת תהלים כראוי כל היום.

וגם מי יודע אם הסכים הקב"ה על ידו בזה, כי לא מצינו בדבריהם ז"ל מה תשובה השיבו הוא יתברך על שאלתו (כמו שמצינו בבא בתרא י"ז א', ואידך, שהוא רחמי הוא דקא בעי').

וגם כי היה די לענין הדבקות, במסכת אחת, או פרק, או משנה אחת, שיעסק בה כל ימיו בדבקות. ולא כן מצינו לרז"ל (סוכה כח.) שאמרו על רבי יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא משנה הלכות ואגדות כו', והינו כי מהעלותו על לבו תמיד, כי ערן לא יצא ידי חובת עסק התורה לשמה במה שלמד עד עתה, לזאת היה שוקד כל ימיו להוסיף לקח תמיד, מיום ליום ומשעה לשעה.

ובמשלי רבתא פ': "אמר ר"י בא וראה כמה קשה יום הדין, שעתיד הקדוש ברוך הוא לדון את כל העולם כלו כו', בא מי שיש בידו מקרא ואין בידו משנה, הקדוש ברוך הוא הופך את פניו ממנו ומצירי גיהנם מתגברין בו כו', והם נוטלין אותו ומשליכין אותו לגיהנם. בא מי שיש בידו שני סדרים או שלשה, הקדוש ברוך הוא אומר לו בני כל ההלכות למה לא שנית אותם כו'. בא מי שיש בידו הלכות, א"ל בני תורת כהנים למה לא שנית שיש בו כו'. בא מי שיש בידו תורת כהנים, הקדוש ברוך הוא אומר לו בני חמשה חמשי תורה למה לא שנית שיש בהם קריאת שמע תפלין ומזוזה. בא מי שיש בידו חמשה חמשי תורה, אומר לו הקדוש ברוך הוא למה לא למדת הגדה כו'. בא מי שיש בידו הגדה, הקדוש ברוך הוא אומר לו תלמוד למה לא למדת כו'. בא מי שיש בידו תלמוד הקב"ה אומר לו בני הואיל ונתעסקת בתלמוד צפית במרפבה כו', כסא כבודי האיד הוא עומד כו', חשמל האיד הוא עומד, ובכמה פנים הוא מתהפך" כו' עין שם בארך.

1. ת"ר ז' לא שלט בהם יצה"ר ואלו הן וכו' ובלבנימין דכתיב "ולבנימין אמר ירד ה' ישכון לבטח עליו". וי"א אף דוד, דכתיב "אף בשרי ישכון לבטח". ואידך? שהוא רחמי הוא קא בעי.

ומסתברא נמי הכי, שהרי כמה הלכות מרבות יש בש"ס, שבעת אשר האדם עוסק בהם, הוא צריך לעיז ולהעמיק מחשבתו ושכלו בעניני הגשמיות שבהם, כגון קנין ופתיחי נדה שהן הן גופי הלכות, או המשא ומתן בש"ס, וכללי דיני מגו של רמאות שהיה הרמאי יכול לטעון, וכמעט בלתי אפשר שיהא אצלו אז גם הדבקות בשלמות כראוי:

פרק ג

אבל האמת כי ענין "לשמה" פרוש, לשם התורה, והענין כמו שפרש הרא"ש ז"ל על מאמר רבי אלעזר ברבי צדוק (נדרים ס"ב) "עשה דברים לשם פועל" - לשמו של הקדוש ברוך הוא שפעל הכל למענהו, "ודבר בהן לשמן", כל דבורה ומשאף בדברי תורה יהיה לשם התורה, כגון לידע ולהבין, ולהוסיף לקח ופלפול, ולא לקנטר ולהתגאות. עכ"ל.

דקדק לבאר שנוי לשונו דראב"צ, שבעשיה אמר "לשם פועל", ובדבור אמר "לשמן", לכו, בענין העשיה פרש לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו, ובענין הלמוד פרש, לשם התורה כו'.

וכונתו ז"ל מבאר, הינו, כי עשיית המצוה ודאי שצריכה להיות למצוה מן המבחר, בדבקות ומחשבה טהורה שבטהורות כפי שכלו והשגתו, כדי שיתקלס עלאה, לגרם תקוני העולמות וכחות וסדרים העליונים, זהו לשם פועל, כי "כל פעל ה' למענהו" (משלי טז, ד), ואמרו רז"ל - לקלוסו.

ואם כי ודאי שגם במצות, העקר בהם לעכובא הוא העשיה בפעל, והכונה היתרה וטהר המחשבה אינה מעכבת כלל, כמו שנתבאר לעיל סוף שער א' על נכון בעז"ה, עם כל זה, מצטרף קדשת וטהר מחשבתו לעקר העשיה בפעל, לעורר ולפעל תקונים

יותר גדולים בהעולמות, משאם היתה המצוה נעשית בלא דבקות וקדשת המחשבה.

אבל על הנהגת האדם בשעת עסק התורה בדיני המצוות והלכותיהן, אמר "ודבר בהן", ר"ל הדבור בעניני המצוות והלכותיהן, יהיה "לשמן", פרוש, לשם הדברי תורה, הינו לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלאול.

(ורש"י ז"ל גי' אחרת היתה לו שם, "ודבר בהן לשם שמים", לכן פרש שתהא כל פונתה לשמים. אמנם ענין ופרוש "לשמה" שאמרו רז"ל בכל מקום, ודאי שגם רש"י ז"ל יפרש כפרוש הרא"ש ז"ל כאן לפי גרסתו, וגם רש"י ז"ל כאן אין פונתו דבקות, אלא דאטי לאפוקי, שלא יהא למודו לשם קנטור וגיאיות, כמו שכתב הרא"ש ז"ל, כדמוכח מסיום דברי ראב"צ, "אל תעשם עטרה להתגדל בהם" כו').

וזה שמסים הש"ס גבי רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח כו', לקים מה שנאמר (משלי ח, כא) "להנחיל אוהבי יש" כו', שמבאר הענין שם בכל אותה הפרשה, שהוא מאמר התורה הקדושה עצמה, אשר בחוץ תרנה, שיש לאל ידה להנחיל ולתן שכר טוב, לכל ההוגה ועוסק בה מחמת אהבתה עצמה ממש, הינו להוסיף בה לקח ופלאול, וזהו "אוהבי":

פרק ד

אמנם ודאי דאי אפשר לומר שאין צריך לענין עסק התורה שום טהר המחשבה ויראת ה' חלילה, שהרי משנה שלמה שנינו "אם אין יראה אין חכמה", ואמרו (יומא ע"ב:): "מאי דכתיב 'למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין', אוי להם לתלמידי חכמים שעוסקים בתורה ואין בהם יראת שמים" כו'. ובשמות רבה

הרחבת הביאור

בפרק זה מציג רבינו את עיקרי שיטתו בביאור עניין תורה לשמה, ואת החילוק שבין אופן לימוד התורה לקיום המצוות. ואף שהוא סבור שביאורו מקובל על דעת כל הראשונים ואינו שנוי במחלוקת כל שהיא, אך הוא מביא ומצטט את גירסת הרא"ש במסכת נדרים ואת דבריו שבהם כתובים הדברים בפ"י, וז"ל הרא"ש -

'עשה דברים לשם פעלך: לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו. ודבר בחן לשמן: כל דבורך ומשאך בדברי תורה יהיה לשם התורה, כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול, ולא לקנטר ולהתגאות.'

מבואר בדבריו שיש חילוק גדול בין לימוד תורה לקיום המצוות. בקיום המצוות אדם עומד 'פנים אל פנים' מול הבור"ע כפי שנתבאר בשער א, ועושה פעולה לכבודו. כל מעשי המצוות הם כביכול 'זר פרחים' שהאדם מביא לבור"ע. ע"כ יש במצוות משמעות גדולה לטהרת הכוונה, כי ודאי שמתנה הניתנת מעומק לבו של אדם, עושה רושם יותר ממתנה הניתנת מן השפה ולחוץ. אולם בלימוד תורה האדם עומד 'פנים אל פנים' מול התורה. ובעמלו להבין את הכתוב בה הוא דבק בה ומתחבר אליה דווקא. (אלא שהדבקות עם התורה היא הדבקות היותר גדולה גם עם הקב"ה כפי שיתבאר בדברי רבינו בפרק ו).

כדי לחדד את דבריו מביא רבינו את דברי הפסוק במשלי 'להנחיל אוהבי יש', המדבר על 'אהבת תורה'. אהבה מבטאת דבקות וחיבור, וא"כ הגדר של לימוד תורה לשמה הוא, לחבר בין שכל האדם ובין התורה, וככל שהאדם מחבר ביניהם יותר, כך לימודו נחשב יותר 'לשמה'. מה שאין כן בשאר מצוות שאין עניין לאהבה אותן, משום שאין אנו דבקים במצוה עצמה, אלא משתמשים בה כאמצעי להתדבק בקב"ה. (וראה גם לקמן פרק לב שרבינו כורך את עניין הלימוד לשמה עם אהבת התורה). עוד מפרש רבינו שהפסוק הזה הוא מאמר התורה עצמה, שכביכול יש לה יחסי גומלין עם לומדיה, ותחת הטובה שהם עשו עמה היא משיבה להם גמול ומנחילה להם ש"י עולמות. כפי שיבואר עוד לקמן בהגה"ה שבסוף פרק טו. (כמובן שאין הכוונה לומר שהתורה חולקת רשות לעצמה ומופרשת מן הבור"ע ח"ו, אלא הבור"ע הנהיג כך בבריאה, שאם עוסקים בתורה מתוך אהבה כלפיה, היא עצמה נותנת לאדם שכר).

ציור להבנת דברי רבינו נוכל לקבל ממצוות 'ואהבת לרעך כמוך'. ודאי האהבה שאנו אוהבים זה את זה היא תולדה מאהבת הקב"ה ואינה 'אהבת חנם'. אעפ"כ דבר ברור הוא שאדם הנותן מתנה לחבירו כשהוא מפנה את פניו כלפי מעלה ואומר 'לשם יחוד', לא קיים כלל את המצוה, כיון שהמצוה היא לאהוב ממש כל יהודי ולקיים אתו יחסי ידידות, אלא שפנימיותו של אותו יחס היא אהבת ה'.

עוד מתגלה לנו מתוך דברי רבינו בפרק זה שעסק התורה מתחולל ברובד עליון יותר ממעשה מצוות. משום שמעשי המצוות שייכים לעולם המעשה, אל הנפש. וגם נעשים על ידי אברי הגוף. ואילו העסק בדברי תורה שהם המקור והצווי של המצוות נעשה על ידי דיבור הנוגע אל עולם ה'רוח' שהוא עולם עליון יותר, והוא שרשו של עולם המעשה.

אם נעמיק נוכל לראות עוד הבדל מהותי בין פעולת המצוות, ללימוד הלכותיהן. התנועה של הקילוס הנעשית בקיום המצוות היא מלמטה למעלה, כי עולם המעשה כבר קיים, והאדם מעלה אותו כשהוא מפנה אותו כלפי מעלה ומשתמש בו לעשיית מצוות לכבודו של הקב"ה. אולם התנועה בלימוד תורה היא הפוכה, כי על ידי הדיבור בדברי תורה האדם מוריד את רצונו ית' ומגלה אותו בעולם הזה.

[א"ע טו - א"ע טו קד]

קונם יין פרק שמיני

דף סב ע"א קסבר משום פניות מילתא הוא דקאמר בר. עיין בפירושים ועיי' לה' דה"ק קסבר דלמבר (רבו) משום פניות ורוע מלתא עלוי אליי הוה קאמר דעדיין לא הפקיען היה ל'רץ לשלש דגם אם היה אומר שעשן לא היה נאמן והיה ל'רץ לשלש דמלי וק': **אוי זו ל'רפשוין שזה בוי.** ע"י קצת פנים לא היה ל'רץ לא למר ולא טרפון אני לא חסרגני ויש לפרש דקאמר האי לינשא שהיה מלעשר עצמו גם אלאחר מיתתו וע"פ ג"ס (רבו) כל שפדיו נענש ע"י אין מנתיסין אותו במתלתו של הקב"ה ואם זה יסגרוה ודאי שהיה נענש בנדרה שהיו ע"י וא"ל כן שחסר ביותר מלהורגו וק': **אמאי צבירה הדורא גברא בר.** משמע דלאו עידין טובי וכוכביה ודמקשיה ושקט משמע ד' טרפון וק' וכמ"ס ה"רש"י למסכתא היה צריך א"ל ואמ"א אי"מ מירך הדאי פטר דנגזל לו עניי דלויי שחל דמ"מ למח נא להורגו וכי לא ידע גם דין זה דאין לנגזל דין מיתה מן הסורה אלא דין כפל ואין זה קרלה נא במתחמת דין ו' דמיס דהיינו שבעה גניבה אבל הכה השחל בהסוקליו רוב מקלטות היה מותר שחל וי"ל דלא היה דעמו להורגו כיסור לו למשדי' נכר כדי שידע ויטל לו בעניני דלויי שחל וכן משמע לישאל דלמאי צבירה מיעור לו' טרפון ודאי שהיה סבור שכל להורגו כמ"ס איי לו לטרפון שסרגו זה וינחל דפרךר אי הכי אמאי ציער נפשיה דשאלמא אי לא היה מושרד נגזל לו עניי דלויי שחל אלא אהדוא שעחל בהסוקליו רוב המקלטות אם אם היה נדמה לו לעבד כוכבים לא היה לו דין גנב עלוי כיון דרנחא אינן ממקריין לו העניבים אם לא הוה לא הפקיע וכלהי הוא מלעשר עצמו שחל היה לו לירח שיהורגו אלא שגזל לו כן כדי שישלם לו מאי דקאכלי השחל אבל השחל דקאמר דשמע מיעיה שכל להורגו ע"י שגנב עניבים דלויי שחל ודין מיתה יס לנגזל דמיי עובדי כוכבים ושפיר היה לו לירח שיהורגו בדיניהם ואמאי מלעשר היה על שניאל לו היתה ע"י דמרו שישלם נפשיה ומשני דלפ"ה היה מלעשר כיון דשאר גדול היה יוכל היה עצמו דבדיי ממונן ע"י מיתה היה לו בדיניהם וי"ל לעיין ב"רש"י וז"ל הוה דלרס חסריס ודוק': **האבה את ר' ג' שלא יאמר אדם בר.** **אשנה שיקראוני רבי בר' אלא אמור מאהבה בר.** כמה קראי מקמי דהאי קרל דכתיב כתיב להאבה את ר' אי אלא ללא משמע כהו ללירי ענימוד אלא בקיוס היותה אבל כהאי קרל כתיב (כרחי) כי היה קראי וזכרן יומן ג' למשמע למיודע וק': **שלא יאמר אשנה שיקראוני רבי בר' שזאמר קרשם ע"ה אבמיתורין בר.** פי' ה"רן דמוק ויבאר דהא"ש שלא יאמר אשנה שיקראוני רבי דהיינו שלא לשמה אלא למוד מאהבה דהיינו ללמוד ולקיים מצות טורא שזאמר קרשם על אצטומין דהיינו שיקרן מעשה אצטומיו אל הלימוד ואומר ען חיים הוה למחזיקין ואלו למיודעי לא אלא שגם מחזיקים בהם לעשותם וסיים ותומכיה מאוזר היינו הוה הכבדו שהוא אומר למדי וכו' ע"פ משאמר בעה דהנדיים לשם פעלס דהיינו מדי לשם ו' סתהיה פעלס דהיינו ללמוד ולעשות' **אמר הרבירים לשם פעלס דרבה ורבה לשם**

חידושי הלכות מהרש"א

הנחות על גמרא רש"י רא"ש ור"ן

דף ס ע"א רש"י האיסור הס"ד בד"ה בגידולי כו' דה"ק כל"ל חולין הס"ד:
סליק פרק הנודר מן הירק

קונם יין פרק שמיני

ברש"י וכן כ"י שהוא אחר זמן לל"ז להבא ס"ד: הוא"ש תקלה ס"ד: בד"ה ח"נ כ"י אבל רוב א"י וירושל'ן ס"ד היום ס"ד השבועה ס"ד: שעבר ס"ד: בד"ה חודש כ"י עומד באמצע החודש לל"ז: בא"ד נמנה עם החודש הבא לל"ז לבוא ס"ד: עיקר ס"ד: ר"ן בד"ה שבוע כ"י שישלמו שש שנים לל"ז ואחרים כ"י השבת נודר לל"ז חודש להבא לל"ז פשיטא ס"ד: כלבה ס"ד: בד"ה שבוע כ"י לשבוע וגבי לל"ז עיקר ס"ד:

דף ס ע"ב גמרא הוי ולא לל"א אינשי ריש וירחא לל"א יום כהיום לל"א: רש"י
בד"ה א"ל כו' היום ביום אחד לל"א לעת הס"ד: בד"ה כמאן כו'
כלל דמחמירין לל"א שפיר דכבי נתן לל"א איסורא ממחמירין לל"א שאלה הס"ד חסר
בחדש הד"ה גמי הס"ד: הרא"ש בד"ה כמאן רב יוסף בן לל"א החול ולאידין
אייבער להו כו' כהיום כהיה חסר

דף סא ע"א רש"י הוי הק"ד עילוה אלא הד"א המשלים אסור נל"ל ולכאן הק"ד ואלו
נל"ל הכל הק"ד הפסח הק"ד שיצא הק"ד: הרא"ש ור' יהודה סבר
הק"ד שעבר הק"ד יובל הק"ד בכלל הק"ד כולו הק"ד

דף סא ע"ב רש"י קאמר גמרא למימרא כ"ל: בד"ה חוץ כו' שבקטנות דלדל
מקפלין כ"ל עד שחורין אותן בקופיין ועושיין כ"ל: ברא"ש שגיגת
כ"ל אסור אלא כ"ל: בד"ה למימרא כו' במתניתין דבהא כ"ל: ר"ן

דף סב ע"א רש"י להיות עודד לל': בד"ה אלא כו' לרבי טרפון דאם שרו ל דאין ה'

דף סב ע"ב רש"י בד"ה להסקה כו' להסקה דמי ולא לעז' לל' אמר קונס כו' בד"ה עבדא כו' שעובדים לאש לל': בד"ה אסור כו' אזלי ומי בד"ה רוב כו' דהא איכא לל': בגמרא הס"ד קבוע הס"ד בעיני

דף סג ע"א רש"י במרחשון הק"ד הגשמים הק"ד ירדו הק"ד: הרא"ש ב"ה כ"א
ואמר כך מ"ם להתענות כל"ל: ב"ה לנודר כו' בי"ז ובכהן גדול כל
ל"א

דף סג ע"ב רש"י בד"ה והתניא כו' ר"ח אדר כ"ל וכו' מכלל כו' לאו הד"א:
בד"ה ולענין עד שיחא כ"ל בס"ד הס"ד: בד"ה לשאת כו' תקרא וה

רבי אליעזר פרק תשיעי

דף סד ע"א רש"י בד"ה ר"א אומר כו' אלו היית לל"ל בכך אין הדל נודר הס"ד: בד"ה ונעשה כו' האי נולד כו' לל"ל: בד"ה ובמסכת כו' דזכינור חכמים לר"א והודה לל"ל: בד"ה מאי כו' אין מתחרט לל"ל: הרא"ש מעיקרא כלום הס"ד המקום הס"ד: בד"ה לזה כו' שאמר על הראשון לל"ל: בד"ה פותחין כו' בניו ולא לל"ל לסתור הס"ד: בד"ה להחיר כו' דהוא אינו לל"ל: ר"ן בד"ה מאי אין כו' מפני כבוד לל"ל פותחין ורבא הדל"א:

הגהות וציונים

רכז) בדפ"ר "דשמרו": רכז) שבת דף קמט ע"ב: רכח) דברים ל כ: רכט) סוטה דף כב ע"ב ד"ה לעולם: רל) מלכים א יח יג: רלא) דף קה ע"ב: רלב) דף ח ע"א ד"ה לא:

מסורת הש"ס
עם הוספות

[א] [נחמ"ס: 1] (3) מנחם
דף ק. לעיל: [ד] [נחמ"ס:
(2) טו"ט דף 10, (7) עין
דבאל ט דר, (8) [נחמ"ס:
ק. (1) תהלים נו יא,
(1) תהלים קח: (2) עין
פ"א ה"ב ולכאורה כוונת
הש"י לירושלמי זה,
(3) וכן חרגם אורקלוס
ועין רש"י בחומש שם,
(4) בראשית כח יד,
(5) [נחמ"ס: עמית 1,
חוספת ד"ה וכל העוסק
וחס' פסוקים 2: ד"ה
וכלן וחס' יד: כג: ד"ה
שמחין וחס' פסוק כג:
ד"ה לעולם.]

גיליון הש"ס

ברש"י ד"ה אני בור,
וכן חבירי עם הארץ.
ע"י פסוק דף ט"ז ע"ה חס'
ד"ה חלוק:

ליקוטי רש"י

בפמליא ש"ל מעלה שרי האומות כשהשמים של מעלה יש תגר ביהם חתף יש קטטה בין האומות כדכתיב ועתה אשוב להלחם
עם שר פרס (והלא י): ובפמליא ש"ל משה. נחמדת המכמים: בקרן אורה. ביות אורה: ומי מעבב. שאין אלו עושים לנזק: שאור
שבשמים. ילך הרע שנלכדו המממילנו: איני כדאי. לא הייתי משזן והגון להיות טורף: ועכשיו שנעזרתי. מה חשיבותי הרי אני כאלו
לא נולדתי: ק"ו. שכינתתי עפר לני: מרק. כלה והסת': כי הוה מסיים ספרא דאדוב. על שם שאינו נפטר בשם טוב: מרגלא בפומיה.
דבר זה רגיל בפיו: אני. העוסק
במורה נבוכים אני וכן * מחירי עם הארץ
נחמ' מלאכתי בעיר. כלומר
נחמ' מלאכתי ממלאכתי: מתגדר.
מתגדל לתפוס אומנותי: ושבתא תאמר.
הדין עמו שאינו מתגדר ממלאכתי
שאילו היה מופס אומנותי לא היה לו
לז פתוח להרעות במורה נבוכים והיה
ממעיט ואין לו שער: שנינו. שש
לו שער לממעט כמו למרעה: ובבבד
שיבין לבו * ששמים. ואלל קרענות הוא
במנחות נבוכים: * ערים ביראה.
להערים כל מיני ערמה ליראת
מאלו: תכלית חכמה. עקרה של מורה
שיהא עמה משונה ומע"ט: העושה
ש"א לשמה נוח לו ש"א נברא. פירוש
שאין לומר כדי לקיים אלא לקנע
לפסוק מקום שנהגו (דף 2): אמר'
רעא רמא מבי' עד שמים מקד'
וכיב' מעל השמים כלן בעוסק
שלא לשמה כו' והסת' איירי במקיים
כדי שיכבדוהו וכן משמע מירושלמי
דפירקין: * ואלל וישתו. שבעו מזו
בשניה כאלו אכלו ושתו: * גדולה
הבטחה. שהרי קראן שאננות
ועטמות: * בינישאת. חתוקות של
ימ רכן היו רגילין להיות למדים
לפני רכן צבית הנכנס: בי רבנן.
ימ המרדש ששם שונים משנה
וגמול: * נגמר * גבריהו. ממחיות
לעליהן ועמנות להם רשות ללכת
(תהלים עב. 1) ידו שמו
וללמוד מורה נבוכים * מפסרי
רבנן. זה מזה שהיה טעל רשות
מחבירו לשון למדו וללמד: * עילמד
תראה בחיך. כל כרכך תמלא:
פך ידבר בחכמות. נלשון נכרה
היו אומרים: יישידו. לשון יושר
שמה מנן במורה כהלכה:
כל

אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתי בשדה אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתי כשם שהוא אינו
מתגדר במלאכתי כך אני איני מתגדר במלאכתי ושמה תאמר אני מורה והוא ממעיט * שנינו אחד
המורה ואחד הממעט וכלבד שיבין לבו לשמים. מרגלא בפומיה דאבי לעולם היא אדם ערום ביראה
* מענה רך משיב * חמה ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפילו עם גביר
בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ואפילו נכרי בשוק. מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה
זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק. מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה
תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובוטע באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול
ממנו בחכמה ובמנין שנאמר * ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושהם לעושים * לא נאמר
אלא לעושהם לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא
נברא. מרגלא בפומיה דרב [לא כעולם הזה העולם הבא] * העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה
ולא פריה ורביה ולא משה ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועמדותיהם
בראשיתם ונהנים מזיו השכינה שנאמר * יחיו את האלהים ויאכלו וישתו: * גדולה הבטחה שהבטחין
הקב"ה לנשים יותר מן האנשים שנא' * נשים שאננות קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האונה אמרתי
א"ל רב לך * חייא נשים במאי זכין * באקרוי בנייהו לבי כנישתא ובאתנוי גבריהו בי רבנן ונמרין לגבריהו
עד דאתו מבי רבנן. כי הוה מפסרי רבנן מבי ר' אמי ואמרי לה מבי ר' חנינא אמרי ליה * הכי עולמד תראה בחיך
ואחריתך לחיי העולם הבא ותקורך לדור דורים לכך יגהה תבונה פך ידבר חכמות ולשונך ירחיש רגנות
עפעפך יישידו נגד עיניך יאירו במאור תורה ופנך יזהירו כוזהר הרקיע שפתותיך יביעו דעת וכליותיך
תעלהנה מישרים ופעמך ירצו לשמוע דברי עתיק וימין. כי הוה מפסרי רבנן מבי רב חסדא ואמרי לה מבי
ר' שמואל בר נחמני אמרו ליה הכי * אלופינו מסובלים וגו' אלופינו מסובלים רב ושמואל ואמרי לה רבי יוחנן
ור' אלעזר חד אמר אלופינו בתורה ומסובלים במצות וחד אמר אלופינו בתורה ובמצות ומסובלים ביסורים
אין

היה קורא פרק שני ברכות

יו.

בפמליא ש"ל מעלה שרי האומות כשהשמים של מעלה יש תגר ביהם חתף יש קטטה בין האומות כדכתיב ועתה אשוב להלחם
עם שר פרס (והלא י): ובפמליא ש"ל משה. נחמדת המכמים: בקרן אורה. ביות אורה: ומי מעבב. שאין אלו עושים לנזק: שאור
שבשמים. ילך הרע שנלכדו המממילנו: איני כדאי. לא הייתי משזן והגון להיות טורף: ועכשיו שנעזרתי. מה חשיבותי הרי אני כאלו
לא נולדתי: ק"ו. שכינתתי עפר לני: מרק. כלה והסת': כי הוה מסיים ספרא דאדוב. על שם שאינו נפטר בשם טוב: מרגלא בפומיה.

בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה ובין
התלמידים העוסקים בתורתך בין עוסקין
לשמה בין עוסקין שלא לשמה וכל העוסקין
שלא לשמה יהיו רצון שיהו עוסקין לשמה. ר'
אלכסנדר ב"ר צלותיה אמר הכי יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו שתעמידנו בקרן אורה
ואל תעמידנו בקרן חשכה ואל יהיה לבנו
ואל יחשבו עינינו איכא דאמרי הא רב
המנונא מצלי לה ור' אלכסנדר ב"ר דמצלי
אמר הכי רבון העולמים גלוי וידוע לפניך
שרצוננו לעשות רצונך ומי מעבב שאור
שבשמים ושעבוד מלכותי יהי רצון מלפניך
שתצילנו מידם וגשבו לעשות חוקי רצונך
בלבב שלם. רבא ב"ר צלותיה אמר הכי * אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי
ועכשיו שנוצרתי כאלו נוצרתי עפר אני בחי ק"ו במיתתי הרי אני לפניך
ככלי מלא ביושה וכלימה יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא אחמא עוד ומה
שחמאת לפניך מרק ברחמך הרבים אבל לא ע"י יסורין וחלאים רעים והיינו
וידוי דרב המנונא וזמי כיומא דכפורי. מר בריה דרבינא כי הוה מסיים צלותיה
אמר הכי * אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תרום
ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי ותצילני
מפגע רע מיצר הרע ומאשה רעה ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם וכל
החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם * יהיו לרצון אמרי פי
והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. רב ששת כי הוה יתיב בתעניתא ב"ר דמצלי
אמר הכי * רבון העולמים גלוי לפניך בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא
ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלב ודמיו ומתכפר לו ועכשיו ישבתי
בתענית ובתמעת חלבי ודמי יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנשמע
כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרצני. ר' יוחנן כי הוה מסיים * ספרא
דאיוב אמר הכי סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים
אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב
ונפטר בשם טוב מן העולם ועליו אמר שלמה * טוב שם משמן טוב ויום המות
מיום הולדו. מרגלא בפומיה דר"מ גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את
דרכי ולשקוד על דלתי תורתך נצור תורתך בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי
שמוך פך מכל חמא וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון ואני אהיה
עמך בכל מקום. מרגלא בפומיהו דרבנן דיבנה אני בריה וחבירי בריה

בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה ובין
התלמידים העוסקים בתורתך בין עוסקין
לשמה בין עוסקין שלא לשמה וכל העוסקין
שלא לשמה יהיו רצון שיהו עוסקין לשמה. ר'
אלכסנדר ב"ר צלותיה אמר הכי יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו שתעמידנו בקרן אורה
ואל תעמידנו בקרן חשכה ואל יהיה לבנו
ואל יחשבו עינינו איכא דאמרי הא רב
המנונא מצלי לה ור' אלכסנדר ב"ר דמצלי
אמר הכי רבון העולמים גלוי וידוע לפניך
שרצוננו לעשות רצונך ומי מעבב שאור
שבשמים ושעבוד מלכותי יהי רצון מלפניך
שתצילנו מידם וגשבו לעשות חוקי רצונך
בלבב שלם. רבא ב"ר צלותיה אמר הכי * אלהי עד שלא נוצרתי איני כדאי
ועכשיו שנוצרתי כאלו נוצרתי עפר אני בחי ק"ו במיתתי הרי אני לפניך
ככלי מלא ביושה וכלימה יהי רצון מלפניך ה' אלהי שלא אחמא עוד ומה
שחמאת לפניך מרק ברחמך הרבים אבל לא ע"י יסורין וחלאים רעים והיינו
וידוי דרב המנונא וזמי כיומא דכפורי. מר בריה דרבינא כי הוה מסיים צלותיה
אמר הכי * אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תרום
ונפשי כעפר לכל תהיה פתח לבי בתורתך ובמצותיך תרדוף נפשי ותצילני
מפגע רע מיצר הרע ומאשה רעה ומכל רעות המתרגשות לבא בעולם וכל
החושבים עלי רעה מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם * יהיו לרצון אמרי פי
והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי. רב ששת כי הוה יתיב בתעניתא ב"ר דמצלי
אמר הכי * רבון העולמים גלוי לפניך בזמן שבית המקדש קיים אדם חוטא
ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלב ודמיו ומתכפר לו ועכשיו ישבתי
בתענית ובתמעת חלבי ודמי יהי רצון מלפניך שיהא חלבי ודמי שנשמע
כאילו הקרבתי לפניך על גבי המזבח ותרצני. ר' יוחנן כי הוה מסיים * ספרא
דאיוב אמר הכי סוף אדם למות וסוף בהמה לשחיטה והכל למיתה הם עומדים
אשרי מי שגדל בתורה ועמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו וגדל בשם טוב
ונפטר בשם טוב מן העולם ועליו אמר שלמה * טוב שם משמן טוב ויום המות
מיום הולדו. מרגלא בפומיה דר"מ גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את
דרכי ולשקוד על דלתי תורתך נצור תורתך בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי
שמוך פך מכל חמא וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון ואני אהיה
עמך בכל מקום. מרגלא בפומיהו דרבנן דיבנה אני בריה וחבירי בריה

אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתי בשדה אני משכים למלאכתי והוא משכים למלאכתי כשם שהוא אינו
מתגדר במלאכתי כך אני איני מתגדר במלאכתי ושמה תאמר אני מורה והוא ממעיט * שנינו אחד
המורה ואחד הממעט וכלבד שיבין לבו לשמים. מרגלא בפומיה דאבי לעולם היא אדם ערום ביראה
* מענה רך משיב * חמה ומרבה שלום עם אחיו ועם קרוביו ועם כל אדם ואפילו עם גביר
בשוק כדי שיהא אהוב למעלה ונחמד למטה ואפילו נכרי בשוק. מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה
זכאי שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק. מרגלא בפומיה דרבא תכלית חכמה
תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ובוטע באביו ובאמו וברבו ובמי שהוא גדול
ממנו בחכמה ובמנין שנאמר * ראשית חכמה יראת ה' שכל טוב לכל עושהם לעושים * לא נאמר
אלא לעושהם לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה וכל העושה שלא לשמה נוח לו שלא
נברא. מרגלא בפומיה דרב [לא כעולם הזה העולם הבא] * העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה
ולא פריה ורביה ולא משה ומתן ולא קנאה ולא שנאה ולא תחרות אלא צדיקים יושבין ועמדותיהם
בראשיתם ונהנים מזיו השכינה שנאמר * יחיו את האלהים ויאכלו וישתו: * גדולה הבטחה שהבטחין
הקב"ה לנשים יותר מן האנשים שנא' * נשים שאננות קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האונה אמרתי
א"ל רב לך * חייא נשים במאי זכין * באקרוי בנייהו לבי כנישתא ובאתנוי גבריהו בי רבנן ונמרין לגבריהו
עד דאתו מבי רבנן. כי הוה מפסרי רבנן מבי ר' אמי ואמרי לה מבי ר' חנינא אמרי ליה * הכי עולמד תראה בחיך
ואחריתך לחיי העולם הבא ותקורך לדור דורים לכך יגהה תבונה פך ידבר חכמות ולשונך ירחיש רגנות
עפעפך יישידו נגד עיניך יאירו במאור תורה ופנך יזהירו כוזהר הרקיע שפתותיך יביעו דעת וכליותיך
תעלהנה מישרים ופעמך ירצו לשמוע דברי עתיק וימין. כי הוה מפסרי רבנן מבי רב חסדא ואמרי לה מבי
ר' שמואל בר נחמני אמרו ליה הכי * אלופינו מסובלים וגו' אלופינו מסובלים רב ושמואל ואמרי לה רבי יוחנן
ור' אלעזר חד אמר אלופינו בתורה ומסובלים במצות וחד אמר אלופינו בתורה ובמצות ומסובלים ביסורים
אין

עין משפט
גר מצוה

הוא א"ט וי"ט א"ח
ס"י קכ"ט ס"ק 6
ס"ה:
פ"ב ט"ז וי"ט ימין
תקפה ס"ק ד'
פ"ב ז' מ"י פ"ה מהלכות
דעות ס"ה:
פ"ד ז' מ"י פ"ה מהל'
תשובה ס"ה:
פ"ה ס"ה:

רב נסים נאמן

ועפעפך יישידו נגד.
אח"י מוסר
במסכתא מגילה ספר
הקדור את המגילה
למפרע (דף יח) אמר ל'
רמי בר [חמא] לרבי
יחימיה דפירי מא [משלי]
(ד) ועפעפך יישידו נגד
אמר ליה אלו דברי תורה
שכתב בן (שם כג)
התענין עיניך בו (ישעים)
(אפילו הכי מיישרין) הן
אצל ר' מאיר:

תורה אור חסד

(א) יהי קרבן אפר פי
והגיון לבי לפניך ה'
צורי [נחמ"ס: 100]
(ב) טוב שם משמן טוב
יום המות מיום
הולדו: [תהלים 104]
(ג) פסוק דף ישיב חמה
דבר עבד יעלה אפי:
[משלי 10]
(ד) ראשית תבונה יראת
ה' שכל טוב לכל
עושים תהלתו עמדת
לעז: [תהלים 104]
(ה) ואל אצ"ל גי
ישאל לא שאל יד
והגיון את האלהים
יאכלו וישתו:
[שמות 24]
(ו) נשים שאננות קומנה
שמענה קולי בנות
בוטחות האונה אמרתי
[ישעיה 55]
(ז) אלופינו מסובלים וגו'
אלופינו יוצאת ואין
צותה ברחמינו:
[תהלים 104]

הגהות וצינונים

[6] גי' ע"י א"ר יוחנן כי
הוה מסיים ר"ס
ספרא דאבות (גלילין):
[3] ישיב כע"ל
(גלילין): [2] ס"א
לפומיהו לא נאמר
אלא לעושהם לעושים
לשמה ולא לעושהם
לשמה * ויבכתי * ויבכתי
וכי' בתוס' פסוק כב
ע"כ ד"ה לעולם, ולפנינו
הונה ע"פ המדרש:
[7] לפי דברי הפי יתושע
ההג"ח רב אמר מירא
זו גדולה הבטחה וכו'
עיי' * ויבכתי * ויבכתי
הגיוסא וכו' וביריתא
היא: [8] כתי' ל'ג
ל'ה' וכו' משפטו מרש'
שכתב משפטו וכו' וזה
פסוק (מצור דבש):

תוספות הרא"ש מסכת ברכות

[דף טו ע"ב - י"א ע"א]

גם עתה נמי פטור שכן מצוה בפ"ק דחגיגה חזר שנתפס ביום שני כיון שנדחה ביום ראשון מלפלו לרגל יחזה ושוב אנו חייב.

וסי' ב' בורונו וקורא והיה בעל פה שאסור לקרות.

וירכב עליהם אבל אין ממשלן לאחוריו על המורש שפיר דמי, וכן בספר תורה, ואפילו אם נפשו לאסור בסי', בנביאים ובכתובים שפיר דמי, ומיהו נראה דאף בסי' שפיר דמי מדנקט כך אמרו בסי' דלא מסתבר למימר דמשום שריותא דמפני גרים ולסטיב דוקא נקטיה, דהא מילתא דשפיטא היא שניה בהם מנהג דמי ולא יספור ביד גרים ולסטיב אלא משום דיוקא דרישא נמי נקטיה דשרי להפשיטן לאחוריו, ובחזרה אמרו בירושלמי דרשאיה שריא מלאה ספרים או שריא עצמות המת בחיבה הרי זה ממשלן לאחוריו ורובכ.

דליהו דלא ליפריד לבשר באים אצליו ונעשיו מלעניני מלני.

מכאן אין ראייה שאין להטיל ציצית למתים דאפילו היה להם ציצית כיון שאין מקיימין המצוה קרי מלני, ומעבדא דרבב בר כר חננ' היה המוכר את הספינה (ע"א) שהיו למתי מדבר ציצית אין ראיה שצריך להטיל ציצית לתכריכי מתים שזמאן הוה שריא נכנסין לקבריהו כמלכותיה דאמרין במדבר איהו רבתי, ויש להביא ראיה דאמרין כמנחות פ' ההכלל (מ"א א') אמר שמואל כלי קופסא חייבין בעצירת וכו' ומורה שמואל בזמן שעשאה לכבודו ששטורה מן הציצית פ' שעשה בגדים לתכריכי וההיא תשתא דמיא רמינן לה משום לרוע לרש פ' לכשימות מטילין לו ציצית לתכריכיו, ויש דוחין דהיא זו ומפרשים וההיא שעתא כלומר כשמתעסקין לו להוליכו לקברו שמתין לו ציצית משום לרוע לרש, שאותם המתעסקים יש להם ציצית בכגריהם הוא אין לו, אבל בקבר אין צריך להטיל לו ציצית משום לרוע לרש.

ותיבא לאותן המפרשים שצריך לעשות להם ציצית משום לרוע לרש מאי שנו במלאים נתנן בס' כלאים ומיית' לה כפסחים ובע"ז ובגדה בגד שאבד בו כלאים כן אבל עשיין אותו תכריכין למת, והיה בלא אבד דנתנן בס' כלאים תכריכי המת ומורידה החומר אין בהם משום כלאים ולמה אין צאן לרוע לרש, ואומר ר"ת דשאינו מצוה ציצית שהיא שוקלת בגדו כל המצוה דכתיבה במנחות (מ"ב ב') ורמז לרוב דעצות ש' ח' חוטין וה' קשרים עולין תרי"ג הילכך יש כאן לרוע לרש ויתר, ורש"י חזק' אין שייך לרוע לרש כלום כפי האין נהנה מאין שנו מוכי כסות מוכיין כדרכן, ולא נהיה ציצית נמי לא אשכחן כפי האין נהנה מציצת, אינו נהנה דמוכרי כסות נמי פטורין מציצת, וה"י הורה חזק' דההיא ציצית דאמרין במנחות שהיא שעתא דמיא רמינן לה אילבא דשמואל איירי התם דשמואל לטעמי' דהיא ליה בשבת פ', שואל מצוה אינן בטילה לעתיד לבא ואם לא יטילו לו ציצית נמצא לעתיד לבא כשיעמדו צדיקים בלבושיהן יהיה בלא ציצית, והא דהני טעמא הוא בלעז לרש ולא באה דמעות אלא בשביל, לפי שבא לתן טעם שהעומדים שם מוטל עליהם לעשות ציצית דאם לא כן הוי לרוע לרש שצונו חוששין עליו והוא אינו יכול לעשות לעצמו, ומתני' דכלאים דעושין אותו תכריכין למה מוכי כסות מוכיין ציצית דאמרין (פ"א ב') לא שנו דלא למסודר אבל אילבא אסור, וי' יוחנן פליג התם ואית ליה מצוה בטלות לעתיד לבא ואם שריא אפילו לקברו דרדשי במתים חפשי כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוה.

ופה שהיה האידאן להסיר הציצית מטילת של מנהג אומר ר"ת כי שם מקוץ לית' כי ציצית עדות שקיים את התורה ואין הדיו נכשיו ראוי לאותו עדות, ונראה דהיינו טעמא לפי שבימי חכמים הראשונים שהיו גרילין להתעסק בטלות בת ארבע נפשות והיה להם ציצית בחייהם היו עושים להם בטלות אבד עשויין לא לכולם ציצית בחייהם אם יעשו להם בטלות מה שלא קיימו בחייהם אין לך לרוע לרש גדול מזה, ואם יעשו לאותו שהיה להם בחייהם ולאותו שלא קיימו בחייהם לא כפר יעשו היו מתביישין האחרים דאמרין כפר

וישכח ודומם ומצריך עליו את הדין ואינו עוסק בצרכי המה מדקאמר יושב ודומם והיה יכול לכוין בפסוק ראשון, הילכך נראה שאסור להתפלל כל מי שמוטל עליו האבלות, וכן משמע בירושלמי דפירקין דגדסין התם וכן אם רצה להתחמך על עצמו אין שומעין לו [למה] מפני כבודו של מת או משום שאין לו מי שישא משאו, מאי נפיק מביניהן כשיש לו מי שישא משאו אי תימא מפני כבודו של מת אסור ואי תימא מפני שאין לו מי שישא משאו הרי יש לו מי שישא משאו, והא תניא פטור מנטילת לולב ויתר כחול והא תני פטור מקרינתא שפוטא אן, לך למימר כחול ולא בייט אמר ר' חנינא מכיון שהוא זקוק להביא לו ארון ותכריכין כדנתן התם מחשיבין על התחום לפרק על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכין כמי שנושא משאו דמי, ולא דסריא ליה לירושלמי דאניתא נהוג בשבת דהא בירושלמי נמי קתני ב"א כדא' בחול אבל כשבת מיסב ואוכל כל צרכו כדרכו ושוטה כל צרכו אוכל כשר ושוטה יין ומומזין עליו ואם כך ענין אחריו אמן, אלא מייית דהיא משבת ק"י לייט שמוהר להתעסק בו בדברו ולעבוד עליו משום שבות, הילכך בייט שמוהר ילקבו ע"י עממן וגם הוא יכול להתעסק עממה ולהחשיב על התחום נושא משאו קרינא ביה וכל דין אניתא נהוג בו אבל בשבת כיון קובצין אותו בשבת אף ע"פ שמוהר להחשיב עליו חייב במצוה, כך כתב הרמב"ן.

דף י"ח ע"א, רש"י אומר פתוך שנתחייב באלו נתייב בכלל, בירושלמי פסק כרשב"ג וכו' ח"ג כתב דהלכה כחנא קמא דאסר וליהא לדרשב"ג, ולא שייך כאן הלכה כדברי המיקל באכל משום דאית' לא חל עליה אבלות אויאה דתלמוד דידן סבר דהלכה כרשב"ג הוה פסק כותי'.

אם איש אומר כל זמן שמוטל עליו לקבורו כפסול לעניני דמי, מעשה באחד שהתפרסמו המוטל ומת בתוך התפיסה ולא נתנו המוטל לקבורה כמה ימים ופסק ר"י דיל שאין אניתא חל על הקריבה דלא קרינא ביה כי היא גומא מי שמוטל לפניו כיון דאין עליהם לקבור, ומכל מקום אין לדמוהר לנתיאסר לקבורו לענין שיהיה עליהם אבלות כגון בהוויין בית, והתם ודאי נתיאסר מלקבורו ע"פ המלכות ומיד חלה עליהם אבלות וכן בדביתא דר' אלעזר ב"ר שמעון (כ"ב פ"ד ב') כיון שלא היה עומד ליקבר חלה עליהם אבלות מיד, אבל האי עובדא נהי שאין בידם להוציא מן העיר מיום אינן מתיאשין לגמרי מקבורתו ומצפים לישועת השם אולי יתרצה המוטל ליתנו לקבורה, ואנתין מיהא לא הוה כיון שאינם יכולים להתעסק מקבורתו, ואפילו למאן דאסר יחסיב המטה בשבת למי שמוטל מוטל לפניו שאנו דרשין ביה קצת עסק קבורה להחשיב על התחום כדתיא בירושלמי, דמיא לאה דתיא תחמיס פוק בתרא דמועד דרמא דמת שמפנין אותו מקבר לקבר כשהיה בדעתם מתחלה לפטורו שאין מתין לו אבלות משיחם הגולה האשקין אלא משיחם הגולה השני, דמסתמא כשנקבר בקבר הראשון פסקה אניתא, וגם אנתן שעומד בבית האסורים נראה שמוהר לאכול כשר ולשתות יין כיון שאין מוטל עליו לקבור, דמיא לאה דאמרין בירושלמי דפירקין ששמוהר המת לרבים אוכל כשר ושוטה יין נמסר לכתפים כמי שנמסר לרבים דמי, וכיון שעומד בבית האסורים לא גרע מנמסר לכתפים כיון שאין מוטל עליו לקבור, ונשפוטתא אחות ר"ת הודיעתו עביר אחרת שהיה שם ואכל כשר ושתה יין, נתן טעם לדבריו דכיון שיש לה בעל שחיבי בקבורתה הוא אסור בכשר ויין, ולפי טעם זה אף אם היה כשר הי' מותר, ומילתא דהמיהא היא דא"כ לא נהיגא אניתא אלא בכניו שחיביין בקבורתא אביהם ולא באביו ולא באחיו, ולישנא דתלמודא לא משמע הכי אלא כהמתאבלין הוה נמי אונתין.

ופכ"ב פתול המטות בפתול, אמר שפעם אחת היה רבינו יהודה אנון ואכל בלא הבדלה ואמר לו תלמידיו נבדלו לפניך ותצא כשימיהא אפר להם הא אמרין בירושלמי שאם כרכו לפניו אין ענה אחריהם אמן, ולמחרתו כשכא מבית הקבורה אמר לו למה לא עשה מבית אביתא אמרין לקמן בפירקא והשיב להם מאחר שהיה אמש פטור משום שהיה אנון

המשמשו כרצונו חביב עליו כבנו דאי לאו הכי נתחומין על אחר למה ואפילו הוא כן חזין.

דף י"ז ע"א, אני בריה וחברי בריה, כלומר כך יש לו לב להבחין בין טוב לרע כמות.

כ"ה העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא, וא"ת הא אמרין בריש פ' מקום שנהנו רבא רמי כתיב כי גבור עד שמים חסדך וכתיב מעל שמים לא קשיא כאן בעוסקין לשמה כאן בעוסקין שלא לשמה אלא מעלייתא היא, ואמרין נמי לעולם יעסק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה שנתן שלא לשמה כא לשמה, וי"ל דתרי גוויי שלא לשמה הם הכא איירי שאנו לומד כדי לקיים אלא לקנות חבירו אבל התם מייירי ללמוד התורה ומקיים המצות כדי שיכבדוהו, וגרסי' בירושלמי דפ"ק ולא מודה ר' שמעון ששפסקין לעשות סוכה ולולב כו' ולית ליה לר' שמעון הלומד ע"מ שלא לקיים נוח לו שלא נברא א"י ונתן הלומד על מנת שלא לעשות נוח לו שהשפכה שלייתו על פניו ולא יצא לארץ העולם, וככי האי גוונא מייירי בשמעתין.

דף י"ז ע"ב, אין פרוץ שלא תהא סניגטנו כפיצתו של דוד משמו

אחיתופל, ושייך ביה לשון פרצה שפיר במלכות בית דוד, יצאש גבי דואג שיצא לתרבות רעה כדתיא באגדתא פרק חלק כתיב דואג כתיב דוייג בתחלה אמר הקב"ה דואג אני שמא יצא זה לתרבות רעה כיון שיצא אמר הקב"ה ווי שיצא זה, וא"ת מהמכני יצאש בני אחיתופל דכתיב מנח יצא חושב על ה' רעה יועץ בלעיל, פרץ ע"ש דואג שפרץ בנוב עיר הכנענים.

רב ששת בריה דרב אידי אמר צלצול' לא תיפוך, פ"ח דהלכה כרב ששת דהוא בתראה קוייל הלכה כרשב"ג כמשמעותי' שלא כל הרוצה לטול את השם יטול, ומיהו אין אנו רגילין עתה להחמיר שלא לקרות כי בשאר פעמים אין אנו מכונין כל כך, והר"ף פסק הלכתא כחנא קמא.

הדרן עלך ביה קורא מי שמת

בפירוש רש"י גרס פתלת השחר אחר ה' קורא אבל בירושלמי גרסו מי שמת וכן נראה הסדר לפי תוספתא, וגם מסתבר הכי שכלל זה הפרק איירי בק"ש ובתה הכי פסק ותני סדר הפלה ולמה יפסיק באמצע פרק ק"ש, ולעיל נמי איירי בריש שמתה אשתו להכי כן אחריו מי שמת.

פסוק קמ"ש, בירושלמי מפרש טעמא א"ר בן כתיב למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך ימים שאתה עוסק בהם בחיים ולא ימים שאתה עוסק בהם במות. **גושא' המטה** וז"ל ופיהו' זכר, ה"ג בסדר המשנה כתב רבינו גרשון מרזי ע"פ הגולה את שלמי המטה צורן בהם פטורין ושאין צורן בהם חייבין ואת שלאחר המטה אפילו צורן בהם חייבין כיון שכבר יצאו יד המת אף על פי שעדיין פטורין הוה צורין כן. **קברו את המת** וחזרו וכו', ירושלמי ההספד וכל העוסקין בהספד פטורין מקיש ורמי' מפסיקין לתפלה, מעשה היה והפסיקו ורבותיו לק"ש ולתפלה והא תנינן אם יכולין להתחיל ולגמור מתיאח ביום ראשון והא דתני תנא ביום שני.

ואין פברך, פ' ברכת המוציא, ואין מומן, לברך ברכת המזון, ואין מוכרינן עליו, דלא תימא הוא אין לו לברך אבל אחריה יאכלו עמו ויברכו ברכת המוציא ויצא הוא כשימיהו, וכן אין מומזין עליו. **פריש'** שאין צורך לברך ברכת המוציא, ומשמע שאם רצה לברך הושת כיד, ולא משמע כן בשמעתין דקאמר דלא חזין לר' אמת נמי אסור מכלל שאנו יכול לברך, וי' שנהנין לברך ואומרים דהא דמשמע דאסור לברך היינו כשצריך לעסוק בצרכי המת אבל אם כבר עסק או אם יש שם עוסקים אחריה יכול לברך, ובירושלמי לא משמע כן דגרסינן התם אינו אוכל כל צרכו ואינו אוכל כשר ואינו שותה יין ולא מברך ואינו בריך אין ענה אחריה אמן ואחריה שברכו אין ענה אחריהם אמן, ובעניתי אמן אתו מתחיל מצרכי המת ואפ"ה אסור, ועוד אמרין לקמן בפירקא והוא המת מוטל לפניהם הם עומדין ומתפללין והוא

ליקשייה מ' יהודה גופיה דקא מכשיר בקטן מכלל דבשרה מודה, וחזין דהא עריפא ליה לאקשויי משום דחשיד חד טעמא וקטן חד טעמא, ובחזרה קא פליג עליה בדוכתא אחרת דשמעין ליה כמתני' דאין צריך להשמיט לאותו משום הכי לא פליג אלא בקטן משום הכי נוחא ליה לאקשויי מוכרת המזון.

א"ל אי אתמר הכי אתמר וכו' עד אכל בשאר מצות דברי הכל יצא, צ"ל דרב יוסף פליג אסוגין דלעיל משום דלעיל דמדמינן ברכת המזון לק"ש, וקשה דהוה ליה למימר רב יוסף אמר.

דף ט"ז ע"א, למה נפסחו אהלים לנהלים, פריש' דכתיב נחלים נטיו כגנות עלי נהר כאהלים נטע ה', ופשיטה דקרא איירי בנכסטים כדכתיב מור ואהלות, וטפי נראה דרדשי מדכתיב לעיל מה טובו אהליך יעקב שמתוךך ישראל וסמך ל' כנחלים נטיו.

הקורא את שםע ואינו יודע היכן מנה יהודי דתליתא הפרק, ודוקא שאינו יודע היכן טעה אבל אם ידע שאמר כל הפרק וזנכר שדילג פסוק אחד או תיבה אחת אינו צריך להתחיל אלא מאותו פסוק ואילן, והכי תניא בנחשפא דמביתאן הקורא את שםע וטעה ודפסקי בו פסוק אחד לא יתחיל בראש הפרק אלא יתחיל מאותו פסוק ואילן וגומר עד סוף וכן במכלל וכן במחלה. **חתן פסוק מקיש לילה הראשון וכו'**, ופסוד כיון ביום כן בלילה אם לא עשה מעשה אבל לאחד ד' לילות א"ע"ג דטריד וצריך לרא' מצי בעיל מי"מ לא טריד כולי האי כי כבר נתייאש קצת.

ומעשה בריש ששטא, כלומר אם אדם גדול כריש רוצה לטול את השם הרי זה הרשות בידו ואין זה מעשה לסתור.

ובע"ז הובית בין כך ובין כך ירד לפסחא ויתפסל' לפי שאין דעתו מיישבת עליו, הא לאו הכי מצי להתפלל, ולא דמי לאה דאמרין לעיל לא יעמוד אדם על גבי סל ואל על גבי שרפך ולא על גבי מקום גבוה ויתפלל דכיון דעלה בלילה לעשות מלאכתו אי כואד שעלה בלילה ומצי להתפלל אי לאו משום שאין דעתו מיישבת עליו.

לא קשיא כאן בפרק ראשון כאן בפרק שני, לעיל מפרשין דלרבה דכל דוקא פריש ראשון אלא די נפסקו ראשון, אבל היר"ף פסק דרבא מודה הכא דבעינן שיהו בטלין ממלאכתן בפרק ראשון דהא רבא קבילא אה דרס מיי, ולא משום דבעינן נהוג כבוליה פרק אלא כי לא בטלי ממלאכתן משום לה עראי כי הא דאמרין בפ"ק דימא (י"ט ב') דאסור לרמח בעינים בפרק ראשון משום דכתיב ולא אותי קראת יעקב.

אי ר' יוחנן מאי איירי פועלים אפילו כל אדם נמי, וליכא למימר דכל אדם עשה ופועלים חייבין דהא מילתא דפשיטא היא דכיון שכל אדם יכול להתפלל למחלה מעין י"ח דפועלים צריכין לעשות כן.

והותם בברכת הארץ וכו'ל' בונה ירושלים באמצע, י' שם כה חכמים לחקן ולקצר הברכות לפועלים כדי שישכחו בעלי בתים.

דף ט"ז ע"ב, ובפסוק אסונים לא גזור רבנן, דכיון שאנו עושה להתענג מותר לחרוץ כימי אבלו, וכן מותר לחוף ראשו אי קשיא ליה ערוביאי דרישיה וכן יולדת כימי אבלה לא גרע מאסונים דהכא, וכן מצוה ביה"כ א"ע"ג דסיכה אסורה אמרין מי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש, ואמרין בירושלמי דפירקין דאסור אסור ברחיצה כל שבעה הוא דמיא כרחיצה דתענוג אבל ברחיצה שאינה של תענוג מותר כהדא דשמואל כל בא עליו לא חטטין אותו וישלילה לר' מייאשא מהו דיסחי אמר להו יסחה במה אנו קיימין אי כדבר שיש בו סכנה אפילו כמי נמי אפי' ביה"כ נמי אלא בשאין בו סכנה, ודלא כמו שפי' ר"ח דאסונים היינו שהוא מסוכן דכיון דלפואה היא בשעת הדחק שריא ליה לאל כל אדם אסונים אני מהימנינן ליה עד שיאמרו כקייאם.

וכשימות טבי עברו קבל' עליו תנחומין מפרש שכל בירושלמי מכאן שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו וכן עבדו

נותן לך הכל ומבקש שאך המקצת תקדיש לשמו, מבחך תעברנו תיגע עצמך לתורה ולעבודה, הגם כי "תשקיה" שמה [משלי ח'] ומתיש מעט כחך, הלא אלהים נותן לך כח לעשות חיל שאתה ושלך שלו

ובידו כח להמית ולהחיות. וכן מעות לצדקה הוא נתן לך הכל. ובהיפך ח"ו יכול לחסוך וגם בעת נתינתך המה בידו. ולזה אמר ממך הכל ומידך נתנו לך גם בשעת הנתינה המה בידך:

ז כל שיראת חטאו קודמת בו. על

פי מה שביארנו במשנה א' כי האדם אל יאמין בעצמו כי בעת יבוא החטא לידו או יחשוב דרכו וידע להזהר, כי אז החטא שולט עליו, כי אם יאחז דרכו לחשוב מחשבות להנצל טרם בוא לידו ויחשוב כי אדם אני עלול לחטוא ואז ינצל. וזהו יראת חטא שהוא ירא מהחטא שלא יתגבר עליו בעת בואו. וגם יראת חטאו פירוש חטאיו שכבר עשה ומבקש להנצל על ידי לימוד התורה כי היא מקוה ישראל מטהרם והמאור שבה מחזיר למוטב, ויעלה שמים בידו כי

השומר לך ושומר נפשוך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יכול אפילו תקפה עליו משנתו ת"ל (שם) פן יסורו מלבבך כל ימי חיידך הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו: ז רבי חנינא בן דוסא אומר (י) כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת. הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אין חכמתו מתקיימת: י (יא)

הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו נוחה המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו. רבי דוסא בן הרכינס אומר שינה של שחרית ויין של צהרים ושיחת ילדים ושיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאים את האדם מן העולם: יא (יב) רבי אלעזר המודעי אומר המחלל

את הקדשים והמבזה את המועדות (יג) והמלכין פני חבירו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא: יב ר' ישמעאל אומר (יד) הוי קל לראש ונוח לתשחורת והוי מקבל את כל האדם בשמחה: יג רבי עקיבא אומר (טו) שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה

מצפה יהושע (י) כל שיראת חטאו בו. זוה"ק תנא רע"מ (רע"ח ע"ג) אוקמוה מארי מתינן כל בו, זוה"ק תנא (ל"ז ע"ג) הקדמת תיקוני זוהר ה' (ו' ע"א): (יא) הוא הי"א כל שרוח הבריות בו. תוספתא זרכות פ"ג הל"ד ושם הגי' נסס ר' יהודה ע"ש: (יב) ר"א המודעי אומר המחלל בו. [סנהדרין (ז"ט.)] מכאן אמרו בו. (יג) והמלכין פני בו. ח"ל חלק לע"ב [ע' ז"מ נ"ט. וסנהדרין (ק"ו.)]. (יב) ר"א המודעי בו. ספרי שלח (פ"י קי"ז מ"ד) ירושלמי פסחים פ"ו הל"ב, (כ"א). תנא דב"א רבה פרק כ"ח אכל שנו חכמים נמשנה ר"א בו: (יד) הוי קל לראש. מס' דרך ארץ פ"ב: (טו) שחוק וק"ר בו. מדרש שמות רבה משפטים פ' למ"ד, וכן שנו רבותינו שחוק וק"ר בו, תנא דב"א רבה פ"ג: שחוק וק"ר בו. נדרים בו ע"י דמאי פ"ב מ"ג ולא יהיה פרוץ נגדרים ונשחוק, ובר"ש שם, נדרים סייג לפרשיות ע"י רש"י נדרים (דף י'). ד"ה תקינו חכמים, וע"י תוס' נדרים (ד' כ'). ד"ה אל תהי:

סימן יח

ע"י תלמוד תורה נחשב כאילו קיים כל המצות

א) בהקדמת קרית ספר נתקשה דאיך יכול אדם להשלים עצמו ע"י תרי"ג מצות המכוונים כנגד כל אבריו וגידיו הלא אין בידו לקיים אפילו מחצה מהן ואיך יכול להשלים עצמו, וביאר דע"ז שלומד ע"מ לקיים ובדעתו לקיים מה שלומד אילו היה יכול, אז יש לו הן מצות ת"ת הן שלימות המעשה.

וכן ביאר השל"ה הק' בשער אותיות וז"ל,

אח"כ הגיע זמן שראה הקב"ה הדור שראוי הענין להנתן להם התרי"ג בזה האופן, כל אחד יקיים מהתרי"ג בפועל מה שאפשר לו לקיים, ואז כשעושה כן ומקיים בפועל מה דאפשר לו, והוא שש ושמה בעבודת הש"י, ומוכן לקיים כל מה שאפשר לו לקיים, אז מה שאי אפשר לו לקיים הוא כאלו קיים, מאחר שהוא מוכן לקיים ואין המניעה מצדו רק מצד אחר. והנה על כל פנים נתקיימו התרי"ג בכל ישראל דהיינו תורת כהנים נתקיימו בהכהנים וכן מצות יבום למי שבא לידו היבום וכן כולם, ומי שלא היה אפשר לו לקיים וקיים כל מה שאפשר, והוא עוסק בתורה לשמה, ופי' לשמה הוא כך כשעוסק בתורה עוסק ע"מ ללמוד

וללמד לשמור ולעשות, כלומר שרוצה לקיים מה שימצא בתורה מה שגזר מו"ה הקב"ה לעשות, ע"כ אף שלא קיים מחמת שהיה בנמנע אצלו לקיים אבל הוא היה מוכן לקיים אז עולה לו כאלו קיים כי הוציא לפועל מכח הכנה שלו, וע"ז רמזו רז"ל חישב לעשות מצוה ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, עכ"ל. (ומבואר מדבריו ש"לשמה" היינו שלומד ע"מ לקיים וכ"ה בספר החסידים סימן י"ז וז"ל "על מנת ללמוד לשמור ולעשות וזו היא תורה לשמה", וכן הוא דעת הגר"א בתיקו"ז ב' א' הענין של לשמה שלומד ע"מ לקיים מצותיה של תורה)

וכן מבואר בספר סדר היום (תפילת שחרית על "ותלמוד תורה כנגד כלם") וז"ל,

ותלמוד תורה כנגד כולם, ענין הלימוד הוא גדול במאד מאד מפני שלומד התורה לומד כל הענינים וכל המצות בה קריאתו נחשבת לו לעשיה אחר שתופס כלל כל הענינים.

[ואגב כדאי להעתיק המשך לשונו שם עוד יש בה ענינים רבים ממעשה בראשית ומעשי מרכבה והנהגת

דרבן גמליאל ור' יהושע ע"ד חידוד, וגם מ"ש בסוף פ"ק¹⁰ אמר רבי אלעזר בן עזריה הרי אני כבן שבעים כו' ולא זכיתי כו' עד שדרשה בן זומא כו', ובפרק תפלת השחר שם מעשה שבא תלמיד אחד לפני רבן גמליאל ואמר לו תפילת ערבית רשות או חובה כו', ושם תנא אותו היום סלקוהו לשומר הפתח, שהיה רבן גמליאל אומר כל ת"ח שאין תוכו כבדו כו', ושם דרבי אלעזר בן עזריה אהדרו ליה כו', והיינו דתנן אמר רבי אלעזר בן עזריה כו', ושם איתא ואותו תלמיד רשב"י הוה, והוא די"ל דמחלוקת רבן גמליאל ורבנן בת"ח שאין תוכו כבדו כו' תליא מחלוקתם אם עיקר מעלת ומצות ת"ת הוא מצוה בפ"ע אף שלא לבוא לידי מעשה מ"מ קיים עכ"פ מצוה זו, או אם עיקר מצות לימוד תורה הוא רק בשביל לבוא לידי מעשה לבד, ורבן גמליאל ס"ל כן באמת, ולכן ס"ל דכל ת"ח שאין תוכו כבדו אל יכנוס לבהמ"ד כיון שאין לומד לשמה בשביל לעשות שזהו באמת עיקר ענין לשמה שהזכירו חז"ל בת"ת, ר"ל לשם תורה שלשנו להורות לפניו הדרך בקיום מצותיו ית' כמו שהאריך בזה הגאון בספר נפש החיים, וכיון שת"ת אין בו מצוה מצ"ע רק בשביל המעשה, כל שאינו לומד בשביל לעשות ואין תוכו כבדו אל יכנוס כו', אבל רבנן ס"ל דת"ת הוא עצמו מצוה כא' מכל המצות שבתורה מלבד מה שמביא לידי מעשה, וא"כ אף מי שאין תוכו כבדו ואינו לומד לשמה ע"מ לעשות, אין לדחותו ח"ו

מבהמ"ד, דאטו משום שאינו בא לידי מעשה ע"י לימודו ידחו אותו מקיום מ"ע דת"ת, דבשביל שאינו מקיים מצוה א' נעכבנו שלא לקיים מצוה אחרת, וא"כ רבן גמליאל דס"ל דעיקר ת"ת הוא בשביל לעשות ודאי דס"ל דבק"ש אין יוצאים ידי ת"ת דאינו בא לידי מעשה אלא בלימוד הלכות דבש"ס אשר בו מבוארים פרטי המצות ואופן קיומם, וכיון שהוא ס"ל תפילת ערבית חובה ע"כ דס"ל דלא נתקן כנגד איברים ופדרים דאין מעכבים כפרה אלא דתפילה אבות תקנום וא"כ ס"ל דלא כר"י ואסור להתפלל ערבית קודם צאת הכוכבים ואם נאמר דס"ל כרבי יהושע בן לוי דתפילות באמצע תקנום תקשה למה התחיל התנא בק"ש ש"ע תחילה דע"כ סידור לשון המשנה סדורה היתה בפיהם מדורות הראשונים ורק בענין סתם ואח"כ מחלוקת סדרה רבי (כמ"ש התוס' בכ"מ) וכ"ש ק"ש ואח"כ תפילה אך מסתמא ס"ל לרבן גמליאל כחכמים דפליגי ארבי אלעזר בן עזריה וס"ל דאין מזכירים יציאת מצרים בלילות וא"כ ס"ל כרבי יהושע בן לוי דגאולה מאורתא לא הואי, וא"כ כיון שהתחיל בש"ע היה לו להתחיל בתפילה קודם (או להזכיר תחי') לק"ש, ואין לומר משום דק"ש יוצאים בה ידי ת"ת ואית ביה תרתי דזה א"א כיון דאית ליה ת"ח שאין תוכו כבדו כו' וע"כ צ"ל דס"ל ק"ש דאורייתא מקרא דבשכבך ובקומך וכיון דהכתוב מזכיר תחי' ק"ש ש"ע כן התנא התחיל בו וע"כ צ"ל דס"ל

מדע. הלכות תשובה פ"ט פ"י

פירוש

פ"ט ב אין בין העוה"ו וכו'. מימלא דשמואל פרק כמה אשה יולאה (שבת ס"ג.) כחמני בפרק קודם זה מה שיש לקפץ בלשון זה: **פ"י ד שמא** תאמר הריני לומר תורה בשביל שאהיה עשיר וכו' במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו. פרק לפני אידיתן (דף י"ט.) מימלא דרבי אלעזר:

אל תהיו בעבדים וכו'. פ"ק דלכות (משנה ג'). ולפי שנמשך ממאמר זה ענין לדוק ונתייחס כמה שהיו מלמדים תלמידים ומשכילים ביחוד, כלומר ולא לכלם: **ן דבר** ידוע וכו'. עד שישיגה בה תמיד כראוי: כתב הראב"ד א"ל זה השגיון וכו' שלא תשים עליהם לב, עכ"ל. מ"ש לשון שיר נראה דהיינו לומר שישמח בהלכה ה' כמו שאדם שמח בשיר. הש"ס ישים חלקנו מאוהבי שמו אמן וכן יהי רצון:

נשלים ספר המדע

בה או כדי שאוכה לחיי העולם הבא, ואפרוש מן העבירות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצול מן הקללות הכתובות בתורה או כדי שלא אכרת מחיי העולם הבא. אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הוה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים. ואין עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמתחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעברו מאהבה: **ב** העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצות והולך בנתיבות החכמה לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הגדולה אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה. ומעלה זו היא מעלה גדולה מאוד ואין כל חכם זוכה לה. והיא מעלת אברהם אבינו שקראו הקב"ה אוהבו לפי שלא עבד אלא מאהבה והיא המעלה שצונו בה הקב"ה על ידי משה שנאמר ואהבת את ה' אלהיך, ובזמן שיאהוב אדם את ה' אהבה הראויה מיד יעשה כל המצות מאהבה: **ג** וכיצד היא האהבה הראויה הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה. יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך. והוא ששלמה אמר דרך משל כי חולת אהבה אני. וכל שיר השירים משל הוא לענין זה: **ד** אמרו חכמים הראשונים שמא תאמר הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רבי בשביל שאקבל שכר בעולם הבא תלמוד לומר לאהבה את ה' כל מה שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה. ועוד אמרו חכמים במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבנוי תלמידיהם ומשכיליהם ביחוד אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב וכו' אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו כלומר עבדו מאהבה: **ה** כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פורענות הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני אהבת אדון כל הארץ שצוה בה הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה. לפיכך כשמלמדין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי הארץ אין מלמדין אותן אלא לעבוד מיראה וכדי לקבל שכר, עד שתרבה דעתן ויתחכמו חכמה יתירה מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין זה בנחת עד שישגיגוהו וידעוהו ויעברוהו מאהבה: **ו** דבר ידוע וברור שאין אהבת הקב"ה נקשרת בלבו של אדם עד שישגה בה תמיד כראוי ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה. כמו שצוה ואמר בכל לבבך ובכל נפשך. אינו אוהב הקב"ה אלא בדעת שידעוהו. ועל פי הדעה תהיה האהבה עם מעט מעט ואם הרבה הרבה. לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשכיל בחכמות ותבונות המודיעים לו את קונו כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה:

השגת הראב"ד

*דבר ידוע וברור וכו'. א"ל זה השגיון לא ידענו לא זה דבר כיון. ואנו מפרשים אותו כשי ענינים לשון שיר כמו שגיון לדוד, וענין אחר בעבור אהבה חשנה בענין של תשים אליהם לב:

ויכח אליהו שלא נספר והספך הגוף מנפשו עוד היום והתקיים מאז עד עולם וכן מנחם כמדעיו רבותיו. והנה ראינו כי זכי הנפש קיום גופן בדברים הדקים והזכרים כי אנשי המן נתקיימו במן הנבלע בלעדיהם שהיה מאור העליון המהבש בלעדיהם וזכי ששגיו נפשו נפלאות כמו שאמרנו ראהם שפסח על הים מה שלא ראה יחזקאל ומה שנתעלה נפשו יותר ידיעה בוראו לא הולך לדבר זה שנתגשם ונתקיים גופו כיוון השכינה והשגה העליונה, ודרשו במכילתא היום לא מתלאוהו בשדה אמר להם היום אי אהם מוצאין אותו אבל אהם מוצאין אותו לעוה"ב. וזו המימלא מתפרשה על שני דרכים או שנאמר שהיו צבני העולם הצא מי שלא יגיע מעלתם ליהנות תמיד מויו שכינה והיו קיומם בדבר המהבש, או נפרש שדעמו כדברי רבי אלעזר בן חסמא שאנשי העוה"ב קיומם ביסוד המן שהוא מויו השכינה. ומה שאמרנו חכמים מהם שעמיד הקב"ה להחיות שוב אין חזרון לעסוק בלשון אלה שנה שעמיד הקב"ה למדש עולמו הקב"ה עושה להן כנסים וחס שגיון על פני המים פירוש הכנסים הוא שחלש הנפש מלאכות ותמלכש הגוף עמה ולכן מתעטל עוד כדדרכין והארכת ימים בעולם שכולו ארץ. וראיה לדבר כי בהתחזק כח הנפש על הגוף השפל בהדבקה בדעת העליון מקריון פני משה שהיו כפני משה ופני יהושע כפני לנה, וכן אמרו בפסוק בשעה שהיה רוח הקדש שורה עליו היו פניו נוצרות כלפידים, ואמרו על ר"א הגדול כשהיה דורש במעשה בראשית היו קריתו ויאלץ קריתו משה רבינו ואין אדם מביט אס הוא יום או לילה. וכן יש בספרי פני דיקים ולעמוד לבד דומות לתמה ולבנה ולכוכבים ומזלות וצרכים ולשונות ולמזלות בית המקדש ואס לא תשיג דעתו כלל יהיה זה נאמין שהוא כי הבורא יתברך שמו יודע מקודות הנפש ומחשבה יותר מהתחממותו. עכשיו ביארנו כוננו כשכר המלות ונחזור בקצרה כי שכר הנשמות וקיומן יהיה בג"ע הוא עולם הנשמות ואח"כ יבואו ימות המשיח במהרה בימינו והוא מכלל העולם הזה ובסוף יהיה יום הדין ותחיי הממים ואח"כ העוה"ב כדפרשית ורמו וסיומן לדבר שש ימי המעשה, בשש יבאר אדם ונגמר בששיו כך מלכי אומות הקדומות בעולם חמשה אלפים כנגד חמשה ימים שנבראו בהם עופות וצרי המים ושאר דברים ותפסת מלכותם מעט בשש כנגד יצירת בהמה ומה שנבראו עמה בתחלתו ומלכות בית דוד באלף השש כנגד יצירת האדם שהכיר בוראו ומשל בכולן ובסוף אותו אלף יהיה יום הדין כנגד אדם שדון בסופו וצדיק שנת והוא החתול העולם הצא וכן שש שני שבות ושבות ושמיטה רמו לענין. מכאן ילמוד האדם כוד שמיטות ויבולות ככללן ויבדל המלמד לאדם דעת, עכ"ל. אך קלרמיו:

סליק פירוש ספר המדע בעור המלמד אדם דעת

נגמר ספר ראשון והוא ספר המדע.

לחם משנה

שחנה דבר מעצמו ולהיות אור הלגנה כאור החמה ואור החמה שבעמים אין לך שינוי טבע גדול מזה. ובספר כסף משנה בקוף הלכות מלכים כתב הרב"י לתרן השגת הראב"ד ז"ל על ההיא דבן חזינא הרגוהו וכו' דרבינו אזיל לטעמיה דפסק כשמואל דאמר אין בין העוה"ו וכו' גם זה קשה למה שכתבתי דפסק כר' חייא בר אבא דאין מקום למירון ההשגה ההיא וכו':

הנהגות מיימוניות

ב [6] שמואל פרק חלק וכו' במה אשה וכו' אין עומדין:

ההבנים עד מהאנה. פ"ק דלכות: ח כל העוסק עד כל לשמה. פרק חפלת השחר: **ה** ואמרו חכמים לעולם יעסוק עד יעגדו מהאנה. כנר כתבתי בהלכות מ"ח נכמה מקומות אמרו כן וגם הוא בפרק חפלת השחר (דף כ"ח): **ו** דבר ידוע וברור עד סוף הפרק שהוא סוף הספר: כתב הראב"ד לא ידענו לאה דבר כיון וכו' שלא תשים אליהם לב עכ"ל: ואני אומר כי הפירוש השני הוא עיקר אלף ר"ע ז"ל והוא נכון ויפה:

נגמר ספר ראשון והוא ספר המדע

סימן סג

כ"ו באב תשס"ו ירושלים עיה"ק תובב"א חיים ברכה ושל' וכל טוב סלה
למעלת כבוד היקר והחשוב והנכבד הרב של' קלמר שליט"א. בהא דכתב
הרמב"ם בפ"י מהל' תשובה ה"ה דלומד תורה לשמה הכוונה הוא שלומד
מפני אהבת אדון כל הארץ ואילו בנפש החיים שער ד' כתב דפירוש לשמה
שלומד לשם תורה

נראה לומר דשני הפירושים יסודם מהא
דאיתא בנדרים דף ס"ג א' תניא
לאהבה את ה' א-להיך לשמוע בקולו
ולדבקה בו, שלא יאמר אדם אקרא
שיקראוני חכם, אשנה שיקראוני רבי, אשנה
שאיה זקן ויושב בישיבה. אלא למוד
מאהבה וסוף הכבוד לבוא שנאמר קשרם
על אנצעותיך כחכם על לוח לבך, ואומר
דרכיה דרכי נועם, ואומר עץ חיים היא
למחזיקים בה ותומכיה מאושר. ופירש שם
תוס' לאהבה את ה' א-להיך משמע
מאהבת הצורא ולא לכבוד עצמך.
וזוהו גם כוונת הרמב"ם בפ"י מהלכות
תשובה ה"ה שכתב וכל העוסק בה
לא ליראה ולא לקבל שכר אלא מפני
אהבת אדון כל הארץ שזיה בה הרי זה
עוסק בה לשמה. והיינו כלשון הפסוק
לאהבה את ה' א-להיך, וכלשון הצרייתא
למוד מאהבה, וכלשון תוס' מאהבת הצורא
ולא לכבוד עצמך.
ואיתא עוד בנדרים שם רבי אליעזר בר
ר' זדוק אומר עשה דברים לשם
פעלם ודבר זהם לשמם, אל תעשם עטרה
להתגדל זהם ואל תעשם קורדום להיות
עודר זהם. ופירש שם הרא"ש ודבר זהם
לשמן כל דיבורך ומשאך בדברי תורה יהיה
לשם התורה כגון לידע ולהצין ולהוסיף
לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות.

וזוהו גם כוונת נפש החיים שכתב דלימוד
לשמה היינו לשם תורה והיינו כלשון
רבי אליעזר בר ר' זדוק ודבר זהם לשמם,
וכלשון הרא"ש כל דיבורך בדברי תורה
יהיה לשם התורה לידע ולהצין ולהוסיף
לקח ופלפול.
ולא פליגי תנאי דצרייתא בנדרים, ולא
פליגי תוס' והרא"ש, ולא פליגי
הרמב"ם ונפש החיים, משום דזה תלוי
בזה, שהלומד מאהבת ה' לומד לשם
התורה לידע ולהצין ולהוסיף לקח ופלפול.
וכדכתב של"ה במסכת שזעוה דקטע דרוך
אקב"ו לעסוק בתורה לשמה, וז"ל וענין
לשמה הכוונה שיעסוק בתורה לקיים מה
שציונו השי"ת ולמדתם אותם, ויחשוב
שהתורה היא כמו כתב המלך שכותב
לעבדיו מה יעשו ומה ימנעו שלא לעשות,
כן נתן הקב"ה התורה לעמו ישראל עבדיו.
ע"כ כשקורא בתורה נביאים כתובים או
במשנה ותלמוד ופוסקים יעשה מוסכם כל
מה שאמנא שם מה לעשות ומה שלא
לעשות הנני אקיים כעבד נאמן, ומה שלא
יהיה סיפק בידי לקיים מאיזה מניעה
ואוכל לגרום שיקיימו אחרים אעשה כן
בזריזות כו' עכ"ל. והיינו בדברי התנאים
בנדרים, ובדברי תוס' והרא"ש והרמב"ם
ונפש החיים, שלומד מאהבת המלך, ובמילא
לומד לשם התורה לקיים מה שציונו המלך.

לימודו הוא כצורתה, משא"כ הלומד של"ש דנעשית לו סם המות ונוח לו שלא נברא היינו שאינו לומד כלל ע"מ לקיים, אלא בועט באביו ובאמו וברבו.

ונמצא לפי"ז ג' דרגות בלימוד, א' יש הלומד רק כדי לקיים מצות ה', וע"ז אמרין במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו. ב' הלומד ע"י איזה סיוע אבל מ"מ לומד כצורתו וע"מ לקיים. ג' הלומד באופן שרוצה להיות מומר לכל התורה כולה, ורק לידע חכמת התורה ועל איש כזה נעשה סם המות. ובהך חלוקה הג' כתבו התוס' בברכות ובתענית באופ"א, דהלומד של"ש דנעשה לו סם המות היינו לקנתר ע"ש בדבריהם.

והנה רש"י כאן ביאר ענינו של לשמה באופ"א, דעיקרו שיעשה מאהבת הבורא. וכן הרמב"ם בהל' תשובה פ"י האריך דעיקר מעלת הכוונה היינו רק מאהבה עיין בכל דבריו. וכנראה הוי מחלוקת ראשונים, דלתוס' ר"ל לקיים מצותיו, ולרש"י והרמב"ם מאהבה, אולם רש"י בברכות (דף יז.) כתב וז"ל העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא, פי' שאינו לומד כדי לקיים.. עכ"ל. ומבאר דענינו ע"מ לעשות, וכאן הרי פי' לאהבה ולכאורה דברי רש"י סתרי אהדדי.

ובישוב דבר זה, מצאתי בקובץ חדו"ת מקבציאל (גליון ל"ה, תשרי תשס"ט) קונטרס מיוחד מהגאון ר' יעקב הלל שליט"א שהאריך בטוב טעם בכל השיטות בלשמה, וכתב להוכיח מדברי הרא"ש דיש שני ענינים בלשמה, דהרי הרא"ש בנדרים (דף סב.) כתב דלשמה היינו לשם תורה וכמש"כ הגר"ח בנפש החיים (שער ד'), ומצד שני התוס' הרא"ש כתב בעצמו בפסחים (דף נ:) דפירושו של לשמה היינו ע"מ לקיים, וע"כ דכולן אחד ואינו סתירה, והביאור בזה דלימודו הוא לידע כל התורה לשם תורה, ומה שנכלל בתורה הוא שיקיימוהו וכל זה אחית. וגם לשם אהבה אינו סתירה לזה, דהא דלומד התורה וגם שרוצה לקיימה הוא כל כולו משום אהבת ה' ושזהו רצונו.

וע"ש שהביא שהגר"ח בעצמו כתב ברוח חיים (פ"ג מ"ט) וז"ל והנה אם לומד "לשמה" ע"מ לעשות, ובלימודו הוא נהנה מחכמתה לא יחשוב לו זאת לעוון, כיון שעיקר לומדו לשם מעשה, וזהו מה שאמר כל שמעשיו כו' ודי למבין, עכ"ל. ומבאר דהיה פשיטא ליה להגר"ח שענין של לשמה הוא ע"מ לעשות, וכל דברי הגר"ח דצריך ללמוד לשם תורה הוא חלק מזה.

והוכיח עוד כהנ"ל ממה שכתב ר' יצחק אייזק חבר שהביא דברי הגר"ח בפירושו בלשמה וכתב וז"ל שבאמת עיקר לשמה ר"ל לשם התורה ולא אמר לשמו. ר"ל כפי הוראת שמה "תורה" שהוא מורה דרך לאדם לידע פרטי המצוות וחקותיהם האין לקיימם. וזהו עיקר כונתם במה שאמרו לשמה ולכן דקדק באמרו עשה דברים לשם פעלם ר"ל שבקיום המצוות במעשה צריך עיקר הכונה לשם בוראו

שאינו משלמין שכר, עכ"ל. ומבאר דעבודת ה' בשמחה הוא מחמת השכר שסופה לבא, וצ"ע כנ"ל דאמרין לפרוש מאהבת השכר ומיראת העונש.

ואפרש בקצרה כפי מה שהבנתי מדברי הגה"צ ר' מתתיהו סאלמאן שליט"א [עיין במתנת חלקו על מסילת ישרים], דידוע שהקב"ה ברא את העולם להיטיב עם בראיו דחק הטוב להטיב, והך הטבה היינו שנעבוד אותו ועי"ז יהא לנו שכר, ולא יהא לנו נהמא דכיסופא וכו'. וכל העולם כולו נברא לתכלית הזה, ולאחר שהאדם יודע תכליתו של העולם ואין שהכל נברא בדיוק למלאות רצונו, הוא מלא אהבת ה' וכמש"כ הרמב"ם בהל' יסודי התורה (פ"ב ה"ב) דע"י שיתבונן בהבריא ימלא בלבו אהבה עזה אליו.

אולם זהו רק כשמבין על בוריו תכליתו של העולם, אבל אילו חשב שהכל בלי שום תכלית אלא לעבוד אז היה הכל יבש בלי טעם ומלח. ונמצא דע"י שהאדם יודע ורואה אין שהשכר סופו לבוא, ואין שהקב"ה מיטיב עמו כ"כ, ומרגיש גודל הכרת הטוב שיש לו להקב"ה, אז הוא מתחיל להתבונן ולאהוב אותו אהבה עזה עד שרוצה לעבודו בלי שום תשלום שכר, אבל כ"ז בידיעה הקדומה שיש שכר על מצותיו, אבל אם הכל היה עול על צוואריו בלי שום תועלת לנו אלא לעבוד, לעולם לא היה שייך שיתחיל ההאהבה ושפיר הוסיף רש"י כאן 'וסוף השכר לבא' וכן הרמב"ם שכתב 'וסוף הטובה לבא' וכהנ"ל, וקצת, ודו"ק היטב בזה.

תור"ה פרוש מאהבה וכו' שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא מבקט, עכ"ל. לכאורה צע"ק דמי שבא ח"ו לבעוט בהקב"ה אינו ירא, ועיין בפירוש הגר"ח קנייסקי על הירושלמי שם שפי' דבא לבעוט דהיינו לזלזל בו ולנהוג בו כאוהב, וע"ז אומרים דצריך יראה ג"כ. וזהו כעין מה דאמרין בברכות (דף לד.) חברותא כלפי שמיא מי איכא.

כא"ר. פרוש אהבה כאברהם וכו', עכ"ל. ומבאר בתוס' דנכלל בהפרושים גם אלו שהן לטובה ונמצא דמקצתן טובים ומקצתן רעים, וקשה א"כ מנין להגמ' להקשות שישמיטו מאהבה ויראה אפשר ר"ל דהם טוב, וצ"ל דהבבלי חולק וס"ל דאין לכלול פרוש שהוא לטובה.

דברי הראשונים פירוש של לשמה

תור"ה לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה וכו' עכ"ל. והנה מהמשך דברי התוס' מבאר מדבריהם דענין לשמה היינו ע"מ לקיים מצותיו, וכמו שהביאו תכלית חכמה תשובה ומעש"ט, וגם להיפוך מי שלומד של"ש היינו שאע"פ שידוע שעובר לא מנע מכל תאוות לבו. והלומד בשביל שכר עוה"ב או יראת העונש ודאי דעתו לקיים מה שלומד, אבל הטעם שיושב ולומד ואינו עוסק בדרך ארץ וכדו' היינו משום דרוצה השכר או ירא מההפסד, אבל מ"מ